

Diunvuija Ku dituku dia Dipungila Dipia-dipia

BIENZEDI

Mei a ku mpala

« Muntu kakuikala ne muoyo anu bua bidia nkayabi, kadi bua mei onso adi alupuka munda mua Nzambi » (Lumu luimpe luakafundabu kudi Luka 4. 4).

Edi ndiandamuna dia Mukelenge wetu Yesu Kilisto kudi Satana muteyanganyi, didi divuluija bena kuitabusha ne, kudisha kua muoyo wa buana bua Nzambi udi munda muabu, ne kudiunda kuabu kua mu nyuma, kudi kufuma ku dibala dilondangane ne dia ku dituku ku dituku dia Dî dia Nzambi.

Bua kukankamika ne kulombola dibala edi, dipungila dipiadipia, tshitupa tshibidi tshia Mukanda wa Nzambi, diakakosolodibua mu bitupa bia mvesa mitshintshika ya kubala ku dituku ku dituku, mikale ne diunvuija dikese. Diunvuija ditudi nadi mu bianza edi, didi tshitupa tshia mudimu wa mikanda itanu (ya kubala kua diyi dia Nzambi mu bidimu bitanu). Tshikebelu tshia mudimu eu tshidi mu mukanda eu mu Français.

Katubangi kubala mu mudimu eu, katuyi banji kulomba Nzambi bua mei aa ikale ne dikuatshisha mu mitshima yetu.

Kuvuluka :

(mv. 4-9 = mvesa 4 ku 9)

(mv. 4, 9 = mvesa 4 ne 9)

(Heb. 1. 1, 2 = Hebelo shapita 1 mvesa 1 ne 2)

Table des matières

Bienzedi 1. 1-14	241
Bienzedi 1. 15-26	242
Bienzedi 2. 1-21	243
Bienzedi 2. 22-41	244
Bienzedi 2. 42-47 ; 3. 1-11	245
Bienzedi 3. 12-26	246
Bienzedi 4. 1-22	247
Bienzedi 4. 23-37	248
Bienzedi 5. 1-16	249
Bienzedi 5. 17-32	250
Bienzedi 5. 33-42	251
Bienzedi 6. 1-15	252
Bienzedi 7. 1-19	253
Bienzedi 7. 20-43	254
Bienzedi 7. 44-60	255
Bienzedi 8. 1-25	256
Bienzedi 8. 26-40	257
Bienzedi 9. 1-22	258
Bienzedi 9. 23-43	259
Bienzedi 10. 1-24	260
Bienzedi 10. 25-48	261
Bienzedi 11. 1-18	262
Bienzedi 11. 19-30 ; 12. 1-6	263
Bienzedi 12. 7-25	264

Bienzedi 13. 1-12	265
Bienzedi 13. 13-31	266
Bienzedi 13. 32-52	267
Bienzedi 14. 1-28	268
Bienzedi 15. 1-21	269
Bienzedi 15. 22-41	270
Bienzedi 16. 1-15	271
Bienzedi 16. 16-40	272
Bienzedi 17. 1-15	273
Bienzedi 17. 16-34	274
Bienzedi 18. 1-11	275
Bienzedi 18. 12-28	276
Bienzedi 19. 1-22	277
Bienzedi 19. 23-41	278
Bienzedi 20. 1-16	279
Bienzedi 20. 17-38	280
Bienzedi 21. 1-14	281
Bienzedi 21. 15-32	282
Bienzedi 21. 33-40 ; 22. 1-11	283
Bienzedi 22. 12-30	284
Bienzedi 23. 1-15	285
Bienzedi 23. 16-35	286
Bienzedi 24. 1-21	287
Bienzedi 24. 22-27 ; 25. 1-12	288
Bienzedi 25. 13-27	289

Bienzedi 26. 1-18	290
Bienzedi 26. 19-32	291
Bienzedi 27. 1-17	292
Bienzedi 27. 18-44	293
Bienzedi 28. 1-16	294
Bienzedi 28. 17-31	295

Bienzedi 1. 1-14

Luka, mufundi wa mukand'eu ku bukole bua Nyuma Muimpe, udi ubanga mukanda wende ne dibanda dia Yesu mu diulu, nansha muakamanaye kuakula ne kufunda bualu ebu ku ndekelu kua lumu luende luimpe. Bualu bua dilua dia Nyuma Muimpe, ne mudimu onso wakadi wenzeka « tô ne ku nfudilu kua buloba », udi ufuma ku dishikama dia Kilisto mu butumbi (Yone 16. 7). Bualu bukuabu, mbangilu eu udi ujadika ne, bionso bienza bapostolo, nebilonde **bulongolodi** buakangatabu kudi Mukelenge (mv. 2, 8) ne neajadike mudimu wabu. Mukelenge ubambila ne « Nenuikale bamanyishi banyi », bualu bua meshi abu akatshidi mateka ku malu a pa buloba (mv. 6). Bakalua bangatshi ba mabuluibua mimpe, a ku bualu bua Mukelenge : Yeye **wakakenga**, wakadi katataka ne **muoyo** (mv. 3). **Mubandishibua** mu diulu ku mesu kuabu (mv. 9), **neapingane** muomumue bilondeshele **mulayi** mulelela mumanyishibue kudi banjelo (mv. 11). Ne bobu nebikale mua kuamba malu aa ku **bukole** bua Nyuma, wakadibu pabuipi ne kuangata (tang. mv. 8).

Kudisangisha kua kumudilu, kunyima kua dibanda dia Mukelenge mu diulu, kudi ku bualu bua **kutendelela** ne bapapostolo buonso bakadiku. Bafike lelu ku matuku a kunshikidilu a kuikala kua ekelesia pa buloba, tuenze bua, katupangi kuikalaku mu disangisha dialua kuikala misangu mikuabu dia **ndekelu** kumpala kua dipingana diende (bala Ebel. 10. 25).

Bienzedi 1. 15-26

Petelo – eu udi Petelo wakamana kupingajibua ku dipambuka diende – udi wangata dî munkatshi mua bayidi ba kumudilu. Neavuluije bualu bua difutu dia Yudasa, lufu lubi luakapetaye pakadiowaye (Mat. 27. 5-8). Lufu lubi, ne kabidi difutu dia tshiendelele ditambe bubi ! (mv. 25). Pashishe, muimanyine pa mifunu ne pa bukokeshi buayi, Petelo udi uleja mushinga wa mukuabu kuangata muaba wa Yudasa wakama kupona. Bapostolo dikumi ne babidi bakadi ne bua kuikala bamanyishi bajadike ba bualu ebunene bua buena kilisto : **dibika dia Mukelenge Yesu ku** lufu (fuangikija ku 1 Kol. 15. 5). Yosefe ne Matias, bakadi bamue ba munkatshi mua bakadi ne diakalengele dia kuendakana ne Mukelenge Yesu munkatshi mua mudimu wende pa buloba. Misangu mikuabu bakadi munkatshi mua makumi muandamutekete ne babidi, bakatumaye (Luka 10. 1). Pakaman’abo kulomba kudi Mukelenge, udi

mumanye mitshima ya bantu bonso, bua kubaleja udiye musungule, bakela nshobo, ne shobo yakakuata Matias.

Kuela nshobo lelu eu bua kumanya disua dia Nzambi kakuena kukumbana kabidi nansha, bualu bua Nyuma muimpe udiku, udi upesha bena kuitabuja bujinguludi buonso budibu n’abo bualu. Bidi ne mushinga munene wa kufuangikija bualu ebunene ne budi mu Bienz. 13. 2 mudi Nyuma Muimpe wamba ne : « Nungumushile mpidieu Bânaba ne Shaula ku tshisumbu tshienu bua mudimu unakubabikila ».

Bienzedi 2. 1-21

Matuku makuabu akapita, kubanga ku dibandishibua dia Mukelenge. **Mulayi wende** udi kabidi mulayi wa **Tatu**, udi ukumbana (shap. 1. 4). Bu « ndimi ya kapia mipanduluke », **Nyuma Muimpe**, umue wa mu busatu bunsantu Nzambi umue, udi upueka pa buloba ne kuikala ne bayidi. Anu pa dib'adi bukole buende budi bumueneshibua mudibu : badi bakumbana bua kuakula mu miakulu yakadibu kabayi bamanye. Nzambi udi ulongolola nunku mu ngasa wandi mulau wa Babele ne ujadikila ne, dibenesha dia Nzambi nedilue kudi buonso pa buloba. (Genese 11. 1-9).

Bidimu bionso, difesto dia mpetekoste diakadi dibikila bantu babungi mu Yelushalema, ba munkatshi mua bena Isalele bakadi batangalake mu ba bisamba bia bende. Dikungujibua edi, nedikale tshikondo tshimpe tshia kumudilu tshia kuamba kua lumu luimpe. Kadi mushindu kayi udi malu aa akemesha bisumbu bia bantu aba ! Muntu ne muntu udi ne bua kunvua mu muakulu wabu « **malu mimpe a Nzambi** ». Ne badi babambila badi bena « Galela » kabayi bayile malu aa mu kalasa ¹ (shap. 4. 13 ; Yone 7. 15). Kabiena bikengela anu kuikala muntu udi ukumbana anyi kuikala mulonge tulasa kampanda bua kuikala muena mudimu wa Mukelenge nansha. Anu lulamatu kudiye ne kukokela ku bukole bua Nyuma Muimpe, aa ke malu adi akumbanyina muena mudimu wandi. Butudi nabu, muntu ne muntu yonso wa kutudi, mbua kubikumbasha.

1. Kabayi bayile malu aa mu kalasa : illetrés (shap. 4. 13), kadi muaku eu mu mv. eu kawena unvuija muntu udi kayi mumanye kufunda nansha kubala, (bualu bua bapostolo bakadi bamanye kubala ne kufunda ke bualu kayi tudi ne mifundu yabu lelu) ; kadi udi kayi muyile malu aa mu kalasa.

Bienzedi 2. 22-41

Kubangila ku mufundu wa muprofete Yoele, Petelo wakaleja bena Yuda ne bukole budi bubenzeja munkatshi muabu budi bufume kudi **Nzambi**. Patudi tunvua kubala kua Dî dia Nzambi dia mushindu onso, katupangi kumanya ne **Nzambi udi wakula kutudi**.

Mpidieu, Petelo udi uvulujia nshila muimpe wa Kilisto wakapitshilaye pa buloba apa, lufu luende ne dibika diende biakudibue mu mifundu ya bungi ya tshijila, ne lujadikibue kudi bapostolo. Nunku « Yesu eu » wakashipabu pa mutshi mutshiamakane, Nzambi wakamujadika ku diabalume diandi umuvuija nunku bu **Mukelenge ne Kilisto**. Bualu kayi bunenebu bua dipampakana kudi bantomboji aba, pakatuishibuabu mu kondo kabu ka mutshima bua dimushipa diabu ! Bakakuatshibua ne buowa, mbuena kuamba ne ditshina disambakane ne dilubakana. Mushindu kayi wa Nzambi kupeta lutulu ku bualu bubi bua mushindu eu ? Petelo udi ubapesha njila wa kumudilu wa kukudimuna **kua mutshima**. Dikudimuna dia mutshima edi kadiena anu kanyingnyinga ka patupu ka dienza dietu dia malu mabi nansha, kadi tshilumbuluidi tshitudi tuambula ne Nzambi ku malu etu onso mabi a kale ne dilekela ngezeli wetu wa kale mukulululu ; dikadi tshimuenenu tshia ditabuja ke bualu kayi mupostolo Petelo kena ubambila kabidi bua bitabushe nansha.

Bantu binunu bisatu badi bakudimuna mitshima yabu ne babatijibua kunyima kua kua butangadiki ebu bua kumudilu.

Bienzedi 2. 42-47 ; 3. 1-11

Shap. 2. Udi ujika ne ngikadilu muimpe wakatshidi nende Ekelesia ku tshibangidilu tshiende. Kuakadi bu lelu, kudisangisha kua kuyila dî, bua kutshibula diampa (kukukuila), ne kua kutendelela (mv. 42). Kadi tutu tuimanyika nsombelu wa Ekelesia misangu yonso anu pa nsangilu eyi, kadi katuyi bamanye ne muoyo wende **udi uya tô** ne mu meku a **badi** benza Ekelesia eu (mv. 46).

Mv. wa 43 udi wamba ne « bantu buonso bakadi ne buowa ». Ditshina edi ne bupuangane bidi bisambakana ne disanka didi diakudibua kundekelu kua mv. 46.

Mu shap. 3 tudi tumona bukole bua Nyuma muimpe bumueneka, ke anu mu mei a bapostolo, kadi tô ne mu bienzedi biabu.

Mu dilomba dia bintu bia luse kudi Petelo ne Yone, Njeku eu, ne dikenga dinene, musombe ku tshibi tshia ntempelo tshidibu babikila ne tshimpe, kakadi mumanye ne neagate dipa edi dinene diakapetaye : diondapibua dia kukema ku ditabuja mu dina dimue dia Yesu. Petelo udi umuambila ne : « tshindi natshi nenkupetshi » (mv.6). Bikalabi bua kupa, tudi tuela meshi misangu yonso kupeshanagana nfualanga (mv. 6). Mpukapuka bua kupeshangana **bubanji ebu butambe bunene bua mu diulu**, buena kuamba ne dimanya dijilame dia Musungidi, ditudi ne diakalengele dia kuabanyina badi batunyunguluke.

Dishintuluka kayi kudi njeku eu muena dikenga ! Tô ne apa wakadi usanganyibua anu ku **tshibi**, buena kuamba ne pambelu. Udi ubuela katataka ku mpala kua Nzambi bua kumutumbisha (mv. 8). Umue wa ku babadi betu, utshiena mushikame « ku tshibi anyi » ?

Bienzedi 3. 12-26

Pakunvuabu bua kondapibua kua muntu wakadi mulela njeku, bisumbu bia bantu biakalua bua kutangila. Buonso badi bûle ntente ne dikema ne dianyisha (mv. 10).

Kadi Petelo udi utshingulula ntema yakadibu nayi kudibu bua kubatangadija ku bukole bua **dina dia Yesu** buakondopa muntu eu. Bualu bua kukema ebu, buakadi buleja mu mushindu wa pabuawu **muoyo** ne **bukole** mu dibika dia eu wakashipabu. Petelo udi ubambila ne « nuenu nuakapidia udi wa tshijila ne muakane » ke bu muntu udi ubalumbuluisha ku tshilumbuluidi, kadi bu muntu wakamanya bundu bua bualu ebu bubi (mv. 14 ; Luka 22. 57...). Kadi udi ukumbaja ne « Ndi mumanye ne nuakenza bualu ebu **mu dipanga** » (mv. 17) ujadika nunku meyi a Musungidi ku mutshi mutshiamakane : « Tatu, ubabuikidile, **bualu kabena bamanye tshidibu benza** » (Luka 23. 34). Nunku, tshikondo tshikuabu tshidi Nzambi upesha bena Yuda bua kunvua kabidi lumu luimpe bua bakudimune mitshima yabu, tshidi diandamuna ku kulomba eku kua Mukelenge. Badi ne bumanyishi bua Nyuma Muimpe munkatshi muabu wakula mukana mua Petelo ne umueneka mu Ekelesia (shap. 2. 44-47). Bikala tshisamba etshi tshijadika dipila diabuu, tshikudimuna mutshima mpidieu bua kutangila kudi Nzambi, Mukelenge udi mua kupingana kudibu bua kubasungila, kadi bikalabu kabayi benza nunku matuku adi alua kumpala kabakufuidibua luse nansha kakese bua bupidia buabu.

Bienzedi 4. 1-22

² Mudimu kabidi wa bukole kawena mua kupanga kukeba lukuna lua **Satana nansha. Badi batumanyisha badiye ukuata nabu mudimu bu** biamua biandi : Anna, Kayafa, bakuidi, bakulu ne bafundi, mu tshikoso, banene buonso bakashipa Mukelenge. Mu dikeba kulekela **bayidi**, bavua mua kuitabuja nkayabu ne bakadi bapange buakane pakashipabu **Muyishi**. Kadi kudisua kuakabapumbisha. Bakatamba kabidi kunanukila mu lukuna luabu bua **dina dia Yesu**. Kubanga apu, yeye nkayende wakalua dibue dia tshilenduishi dia bulelela : bua bakuabu « dibue dia mu ditumba, disungula, ne dia mushinga mukole », kudi bakuabu « dibue dia tshilenduishi... » (fuany. mv. 11 ne 1 Pet. 2. 4-8). Mv. wa 12 udi wa nshindamenu, udi ushindika **bunene** ne **mushinga** wa dina dia Yesu bua kusungidibua.

Bayidi badi bamanyibua bu bantu **bakadi benda ne Yesu** (mv. 13). Misangu yonso bituikala mu buobumue ne Mukelenge, ngikadilu eu, neamuenshibue.

Kutantamana kuonso kua bamfumu ba bena Yuda, kakuena mua kuimanyika didiunda anyi mudimu wa lumu luimpe nansha (mv. 4), anyi kukanda bapostolo bua kuakulabo. Bualu bua, bakapeta kudi Nzambi nkayende dibikila ne mudimu wabu (mv. 19). Ne Dî didi munda muabu « bu kapia kadi kuosha » (mv. 20 ; Yelem. 20. 9).

2. « Mais » muaku eu udi mu mukanda wa français, wakadi mua kukudimunyibua ne « Kadi » mu tshiluba, kawena usanganyibua mu mukanda wa tshiluba to.

Bienzedi 4. 23-37

Petelo ne Yone badi bapingana kudi bayidi nabu bakuabu, aba badi babikidibue mu mv. 23 bu « bana babu », ne badi babambila meshi a bamfumu ba tshisamba. Pashishe, pamutu pa kuelanganabo meshi tshidibu mua kuenza, lukasa badi banyemena ku mushimi wabu bonso : **kutendelela** (tangila shap. 6. 4 ; 12. 5, 12 ; 14. 23). Badi bamanya munda mua ditomboka dia bena Yuda ne ba bisamba bikuabu kudi Nzambi ne kudi « Muana wende wa tshijila », dikumbana dia mifundu (dikumbana dia tshitupa, ke bualu kayi, mu ditela Mis. 2, bapostolo badi bashiya diandamuna dia tshiji tshia Nzambi ku ditomboka dia bantu).

Muaku eu **Lukunukunu**, udi tshimanyinu tshia shap. Eu (mv. 13, 29, 31) ne wa mukanda mujima eu, udi ujika nangananga anu ne wowo muaku eu (shap. 28. 31). Kaluena lunvuija kudienzeja ku bukole bua mubidi nansha, buakadi kale, buenzeja Petelo bua kuya kumpala... ne pashishe bumuka kudiye. Bayidi badi balupeta bu diandamuna ku ditendelela diabu. Tubidikije, misangu yonso itudi tunvua ne itudi bapange dikima. Kudi kulonda mu mv. 32-37, diunvuija ditambe buimpe dia Ekelesia mu bukole bua tshibangidilu tshiende tshia dinanga dia kumudilu. Katuyi mua kuela meshi ne tudi mua kupingana ku tshibangidilu etshi tshimpe tshia dinanga, kadi tudienzeje bua kukumbaja meshi aa, mu diumusha dia mutshima wa lumpukusu, ne tupete bikondo bionso mushindu wa kudifila bua bana betu.

Bienzedi 5. 1-16

Shap. 4, (mu mukanda wa français), wakabanga ne muaku « mais » (tangila diunvuija dietu kuinshi kua dibeji dia shap. 4) wakadi mua kukudimunyibua mu mukanka wa tshiluba bu « **kadi** », buakunvuija dishintuluka dia mei kubanga kumbangilu wa mukanda eu, wakadi uleja mudimu wa muena lukuna wa « **pambelu** » pa Ekelesia wa bulelela bua Dî dia Nzambi. Shap. 5 udi ubanga kabidi ne (Mais³) anyi « kadi », udi uleja mudimu wa muena lukuna « wa munda mua Ekelesia » udi ujuka bua kunyangakaja Ekelesia eu. Tudi bamanye ne kubanga ku kale ne lelu, Satana kena mulekele bua kuenza mishindu ei ibidi. Meshi a kuidikija ne dijinga dia dia kudipesha **tshimuenenu tshia buimpe bua Nzambi**, biakafikisha Anania ne Sapila mu didinga. Petelo udi ubabela ne kanyinganyinga ka tshijila, ne badi kabidi banyokibua ku tshianza tshia Nzambi. Dinyoka edi kadiena bu difutu diabu dia tshiendelele nansha. Didi dimueneka anu dia dinyoka dia Nzambi kudi bana bende. Katuedianganyi menji ne bua tudi bakumbanyine ngasa, Nzambi kena lukuna ne bubi nansha ! Udi **wa tshijila**, ne bana bende kabidi badi ne tshia kuikala ba **tshijila** (1 Pet. 1. 15-17).

Buowa bunene budi bukuata bakamona bualu'ebu bua lufu lua Anania ne mukaji wandi Sapila. Ngikadilu utudi mua kutamba kuikala nandi misangu yonso kumpala kua eu udi ubala meshi etu ne masokome. Mv. 12-16 idi ituambila malu a kukema a dinanga akenzeka « ku bianza bia bapostolo » ne ituleja ne, kabien'anu bimpe kuanyisha patupu bena kuitabuja, bidi bikengala kuya kumpala nkayebe, kusambakana ne **Mukelenge** (mv. 13, 14). Mu buakabuluibua 21. 8 bena buowa badi bantu badi batedibue kumpalakua badi bajimina tshiendelele.

3. « Mais » mushindu umue ne mu shap. muinayi, muaku eu kawena mu tshiluba mukudimunyibue bilondshele lungenyi lua diunvuija diau bu « Kadi ». bua kulongolola, tudi bangate diunvuija edi mu dikudimuna dietu.

Bienzedi 5. 17-32

Muakuidi munene ne buonso badi nandi, badi bûjibue ntente ne **mukau** pa kumona bantu bakadi kabayi balonga ne kabayi ba munkatshi mua tshisumbu tshia balombodi ; bapeta butumbi kudi bisumbu bia bantu. Bua basadoke bobu, badi kabayi bitabuja **dibika dia bantu ku bafue**, badi batombokela bapostolo badi bamba dibika dia Mukelenge Yesu (mv. 17 ; shap. 4. 1, 2). Bamane kupanga tshia kuenza ne bantu aba ne bapange bua kubapuwisha bua kuakula bualu bua Yesu, badi babakuataabela mu nzu bua lukano. Kadi Mukelenge udi utuma Muanjelo wende bua kusungila bena mudimu bandi, badi bapingana ne lukasa bua kulongesha mu ntempelo. Bamfumu badi bamanyishibua bua bualu buabu, badi babafikisha kumpala kua balumbuluishi. Badi bamba ne : « nudi basue kuvuija mashi a **muntu eu** pa mitu yetu ». Kutangila, kumpala kua Pilato, bantu aba bakamba ne mashi andi ikale pambidi pabu ne pa bana babu (Mat. 27. 25). Kunyima, badi bakandika bapostolo bikole bua kuakula mu dina dia Mukelenge. Petelo ne Yone badi bandamuna ne : mbimpe kutumikila Nzambi pa mutu pa kutumikila bantu (tang. shap. 4. 19). Ne badi bafila kabidi bumanyishi butambe bunene bua dibika dia butumbi dia Yesu « Mukelenge ne Musungidi », ne ku **dilekedibua dia mibi** kupitshila kudiye.

Bienzedi 5. 33-42

Kunyima kua kusungila bena mudimu bende kupitshila kudi muangelo, Nzambi musangu eu udi ubasungila kupitshila mufalese munene dina diandi Gamaliele (kasumbu katapuluke ku ka basadoke, bobo bakadi bitabusha dibika dia bantu ku bafue, kadi basadoke kabakadi bitabuja nansha). Gamaliele eu, Wakadi muyishi munene ne munemekibue bikole munkatshi mua bena Yuda. Ne kalolo konso, kupitshila ku bilejelu biakadibu bamanye bimpe, udi usengelela balunda bandi bua kuikala ne lutulu. Ndekelu wa mudimu wa bantu aba, nealeje, bikala mudimu eu wakadi wa **bantu** anyi wa **Nzambi**. Kutangila kabiena bualu bukole bua kumona luseke lua bantu **badi badiamba ne tudi bantu banene** (mv. 36). Kadi bapostolo kabakadi nunku nansha. Pakadibu badimanya ne bobu badi bantu ba **patupu**, bakadi bapesha dina dia Yesu butumbi buonso, diakadibu bamba misangu yonso (mv. 3. 12 ; 4. 10).

Mukelenge wakamana kudimusha bayidi bandi kale ne, nebakengeshe, nebabele mu nsunangonga ne mu nzubu ya lukanu (Luka 21. 12). Makenga aa onso kaakashanguluka bua kubakuata (mv. 17-32), ne tô ne katataka, kaena apanga kukuata bena Kuitabuja nansha miaba mishilangane. Tudi tusakidila Mukelenge bualu bua udi utumushila makenga adi akuata matunga ne misoko mikuabu. Kadi katupangi kumanya ne **kukenga bua Dina diandi mbualu bua disanka dinene**. Bapostolo badi basanka bualu bua bakabadibua ne badi bakumbane bua kufuishibua bundu bualu bua Dina diandi (mv. 41 ; fuany. 1 Pet. 4. 19 ; Mat. 5. 11, 12).

Bienzedi 6. 1-15

Ngikadilu yonso mimpe ya Ekelesia idi mu shap. 2. 42 ne 4. 32, idi mimane kujimina yonso. **Manunganyi** (dijinga didi mu mutshima didibu kabayi bamanye mua kujikula patoke), adi ajuka munkatshi mua bayidi. Tutabale bua tumone mua kuimanyika manunganyi adi afuma ku mitshima idi ne kanyinganyinga ne idi ne mukawu, bualu bua ku malu aa « **muena tshinyangu** » udi udienzeja bua kushipa buobumue bua bana ba Nzambi (bala 1 Kol. 10. 10).

Bua kulungolola bualu ebu, badi basungula bena mudimu bua kukuata mudimu ku mesa. Katuvua mua kumanya ne, nansha bua kukuata mudimu wa mesa bidi bikengela kuikala « **bûjibue ntente ne Nyuma Muimpe** » (mv. 3). Eyo ! eu udi ngikadilu wa muena kilisto yonso, ne udi mua kuikala wetu kabidi bituikala basue ! kadi ke bu mudi bakuabu belangana meshi, bua kulomba kulua kua musangu muibidi kua Nyuma Muimpe ; eu ukadi munda mua bena kuitabuja. Kadi budi bualu bua kumushila **muaba onso** mu ntempelo wa mutshima wetu.

Kudi Stefano mu ngikadilu wende, Nyuma udi umueneka mu mishindu isatu : « wa **bukole**, wa **dinanga ne wa meshi** » (anyi wa lungenyi : mv. 8, 10 ; fuany. 2 Tim. 1. 7). Bienzedi (mv. 8) ne meyi (mv. 10) bua muntu eu wa Nzambi, bidi bikanga mukana mua bena lukuna bandi buonso, badi bavuijibue patupu bua kumujudila bamubandi (fuany. Mat. 26. 59). Kadi mpala wende udi utema ne butumbi bua mu diulu (mv. 15).

Bienzedi 7. 1-19

Stefano kena ukeba bua kudibingisha ku malu akadibu bamubanda n’au, padi muakuidi munene umupesha dî bua kuakula. « Pa diba adi mene » Nyuma Muimpe wakadiye mûjibue, udi umupesha tshiakadiye ne bua kuandamuna (Luka 12. 11, 12). Udi udikuatshisha ne bualu bua Isalele bua kumanyisha **meshi a Nzambi**, ne **lulamatu luandi**, puopamue ne dipanga dia lulamatu lua tshisamba tshiandi. Muyuki eu udi mupete muaba mu mifundu ya tshijila, udi ne malu bu « mifuanu » ya malongesha adi akumbana bua **kudimusha** (1 Kol. 10. 11). **Abalahama** wakabikidibua kudi Nzambi wa butumbi ne **wakatumikila** (Ebel. 11. 8). Wakakidila ku ditabuja milayi yakamupesha Nzambi kumpala Isaka kayi muanji kuledibua. Tunkanuina tuandi tuakadi ne bua kubuela mu’Ejipitun ne kukengeshibu’amu ku tshikokedi tshia bupika, kunyima kupatuka ne kukuatshila Yepowa mudimu mu buloba bua mulayi. **Nebankuatshile mudimu** (mv. 7) : dî dimpe didi dikumbana bua kulenga mitshima ya bantu aba ba dipambuka ne ba tshitshiu.

Bualu bua **Yosefe** mubengibua kudi bana babu, kunyima mubandishibue kudi Pâlo, udi mundidimbi muipe udi uleja lukuna lua bena Yuda kudi **Kilisto** ne muaba wa butumbi wakamupeshabu kudi Nzambi pakamanaye kumupikula « ku dikenga andi onso » (mv. 10).

Bienzedi 7. 20-43

Mu shap. 6 bakafunda Stefano ne wakapenda **Mose** (shap. 6. 11). Kadi tangila ne kanemu bunene kayi udi wakula bua nkambua eu ! **Buimpe bua mpala wandi** buakadi Nzambi umona kubanga ku kuledibua kuandi (mv. 20), kunyima kua matuku, **bukole buandi** mu meyi ne bienzedi (mv. 22), **dinanga diende** bua bana babu diakamufila bua kulua kubatangila (mv. 23), **dipanga dimunvuila** diakasambakenaye nadi kudibu pakasuaye bua **kubasungila** (mv. 25, 35), bimuenenu biabunyi biakadi mua kufikishisha bantu aba bua kutangila mpala wabu kudi Musungidi muimpe wakabengabu. Mose muine wakamana kumanyisha bua kulua kuandi, ubasengelela bua **bamunvuile** (mv. 37). Ne Petelo, kumpala kua Stefano kayi muanji kuakula meyi aa, ukavua mumane kutela mv. eu wa 15 wa shap. 18. wa Dutelenome mu diakula diende dia mu shap. 3 (mv. 22). Bumanyishi mishindu ibidi, bua dikumbana dia mifundu !

Kadi tshisamba tshiakadimuenesha anu tshitomboke ne tshitendeledi tshia mpingu, kubanga **ku tshibangidilu tshiabu** (histoire), ne nansha muvua Nzambi mubaleje bumanyishi buende bua dinanga ne bua lutulu, ngikadilu wende wa ku tshibangidilu kakashintuluka nansha. Bidi mushindu umue ne mioyo yetu kabidi. Patuamutangila kubanga ku tshibangidilu mu buana buetu, tudi tusanganamu anu ditomboka ne lukuka. Anu bukole bua Nzambi nkayandi, ke buakamanya mua kutupesha ngikadilu mukuabu.

Bienzedi 7. 44-60

Stefano udi ujikija diakula diende. Ulumbulula bu mufundibue ku tubadi, kutangila yeye ku luseke lua Nzambi ke udi wenza tshilumbuluidi tshinene tshia bantu aba ba tshitshiu (tang. Ekesode 32. 9 ; 33. 3...). Yeye wakadi mûjibue ntente kudi Nyuma, udi mua kubambila ne : « nudi nutantamena Nyuma Muimpe ». Dishilangana bunene kayi pankatshi pa **ditalala** dia muyidi eu mûjibue ne tshikena kumona tshia butumbi bua Yesu muimane ku tshianza tshiabalume tshia Nzambi ne **tshiji tshikole** tshia bena lukuna bandi. Tshinshi etshi tshidi tshibatuma kakuyi nansha kudilumbuluisha kukese, ku kuenza kua bualu bubi bunene budi bufikisha Nzambi ku kulekela bena Yuda bu tshisamba tshiende, bidimu nkama ne nkama ne ku dibamuangalaja mu ba bisamba bia bende. Patudi tufuangikija mei a ndekelu a muntu'eu wa Nzambi (mv. 59, 60) ne a Mukelenge Yesu ku mutshi mutshiamakane (Luka 23. 46 ; 34), tudi tumuona kabidi ne muyidi udi ufuanangana ne Mukelenge wandi wakadiye mutangile mesu ende pakadibu bamushipa.

Kushipa eku kudi **ndekelu** mubi wa bualu bua tshisamba etshi tshitomboke buakamba Stefano. Udi ubujikija ne mashi andi nkayandi, ulua nunku kunyima kua baprofete bakakengeshibua, muntu wa kumudilu mufuila ditabuja wa mutshikondo tshia Ekelesia (bala 1 Tesal. 2. 15, 16). Ne bulelela, bualu ebu bua tshilumbuluidi, budi bubangisha tshipungu tshia Ekelesia. Tshipungu etshi tshidi ne tshimanyinu tshia kuikala kua Nyuma Muimpe pa buloba (Stefano udi mûjibue kudiye) ne tshia Yesu mutumbishibue ku dia balume dia Nzambi bu mudi mumanyishi wa lulamatu mubiakule.

Bienzedi 8. 1-25

Mukelenge wakambila bayidi bandi ne : nenuikale bamanyishi banyi mu **Yelushalema**, mu **Yudaya** mu **Samaleya** tō ne **kunfudilu kua buloba** (shap. 1. 8). Tō ne apa, Bakakumbaja mudimu anu mu tshitupa tshia kumudilu tshia Yelushalema. Bua kubabuesha mu tshitupa tshibidi, Mukelenge, mu meshi manene udi ubapesha **Dikenga** (lufu lua stefano luakamana kufila tshibangidilu tshia dikenga edi). Didi ne tshipeta tshia **kutangalaja** bena kuitabusha bua batuale lumu luimpe miaba mikuabu. Ke mushintu utu tshipepele tshibi, kadi tshienza mudimu muimpe wakutuala maminu mimpe mu miaba mile.

Filipo mutangadiki (udi dina diandi ditedibue mu shap. 6. 5), udi uya mu Samaleya bua kuyisha « **Kilisto** » : ke dilongesha nansha (doctrine), kadi **Muntu** (mv. 5 ; fuany. mv. 35). Bumanyishi buetu buakadi mua kuikala ne bukole bunene kayi, bituikala pamutu pa kufil'anu **malelela** (des vérités) nkayau, tudi tuakula kudi bantu badi batunyunguluke bualu bua eu udi mitshima yetu (anyi yakadi mua kuikala) miûjibue !

Nunku bena Samaleya aba, bapetudibue ne balenguludibue kudi bena Yuda, badi babuela n'abu mu dibatiza dimue ne mu diangata dia kupa kua Nyuma Muimpe. Nansha malanda a kuledibua, nansha ku dimanya, nansha biuma – bu muakadi Simona mutempi wa mbuku welangana meshi, kabiena bibueja muntu mu diakalengele edi. Bionso bidi bifuma anu mu ngasa mulelela wa Nzambi.

Bienzedi 8. 26-40

Mukelenge udi umuka ku dikuata mudimu munene ne Filipo mu Samaleya. Ne munda muende, wakadi mua kukema mushindu kayi padiye unvua Mukelenge umuambila bua kumuka mu muaba wandi wakadiye wamba Dî dia Nzambi, bua kuyaye mu nshila wa **tshipela** ! Muaba udi kawuyi bantu bua kubambila lumu luimpe lua Nzambi ! Kadi tudi tumona Filipo utumikila lubilu kayi ne ditontolola. Ne tangila dikalu dia muntu munene wa mu Afrique didi dipita, muntu'eu wakenza luendu lule bua kuya kutendelela mu Yelushalema. Kadi mushindu kayi wakadiye mua kusambakena ne Nzambi mu musoko eu wakapidiabu Muan'ende ? Muntu'eu udi ulua mupingane ne bubanji bunene butambe bua mukelenge wende mukashi (mv. 27) : Tshitupa tshia Dî dia Nzambi. Ne Nzambi wakumulombola tô ne mu muoyo wa mukanda wa Yeshaya, shap. 53. Mushidu'eu, bionso biakamana kulongolodibua kumpala bua muena mudimu wa Mukelenge. Kudiye muena Atiopa, udi uyila bua kumanya dina dia Yesu. Udi mua kubatijibua kudiye ne kutungunuka nshila wende « ne disanka » bua kuluaye, tudi basue kuela meshi nunku, mumanyishi wa ngasa mu ditunga diabu dia kule.

Ke anu batangadiki ba lumu luimpe, badi mua kuakula kumpala kua bisumbu nansha. Tubange kuikala bena **ditumikila, kuonso kutudi tuya**, Mukelenge nealombole pa dib'adi patutshiena mu nshila, Mukelenge neatupeshe mu tshikondo tshimpe muntu utudi mua kuambila lumu luimpe lua **Yesu**.

Bienzedi 9. 1-22

Shap. 8. 3, wakamana kutela songalume mukuabu dina diende **Shaula**, ne, wakadi muena lukuna munene wa pabuende wa bena kilisto. Bilondeshele mei ende nkayende, wakadi mupendi wa Nzambi, mukengeshi wa bantu, ne muena lonji kudibo ; mu tshikoso, wa kumpala kutamba bantu babi (1 Tim. 1. 13, 15). Kadi bukole bua Nzambi budi bunyenga Satana tshimue tshia ku biamua biende bia mudimu bimpe, ne butshibueja mu mudimu wandi. Kena musue kukengesha bena kilisto ba mu Yelushalema, Shaula mu tshiji ne mu disua dia kusankisha bantu ba tshisumbu tshiandi, udi ulungulusha dikengesha diandi edi tô ne mu musoko muakamana kutangalaka lumu luimpe lua mudimu wa bupikudi (tangila mu shap. 26. 11). Uya mutangile mu Damaseke, muangate kudi mfumu wa basangishi ba milambu mikankanda ya bukokeshi, ne mu mutshima muandi muikale lukuna lunene bua bayidi ba Kilisto, udi uya bua kusuika buonso badi badisangisha mu dina dia Mukelenge. Pakadiye mu nshila, diba munda munya, Munya mukole wakamutemena, wakafofomisha mesu andi, ne tudi tuelangana meshi ne, pa diba adi wakamanya udi umubikila ku dî difume mu diulu mu butumbi ne, wakadi Yesu eu wakadiye ukengesha mu bayidi bende. Bualu Mukelenge udi udibumbakaja ne bayidi bandi ne, badi bitupa bia mubidi wandi.

Shaula udi mulombodibue mu Damaseke, pa diba adi mudimu munene udi uya wenzeka mu mutshima muandi. Mukelenge udi usungula Anania bua kuya kutangila muntu wandi mupia-mupia wa kukudimuna mutshima, bua kumutabaja mesu ne kumubatiza.

Bienzedi 9. 23-43

Mumane kukudimuna mutshima, Shaula wakabanga kuambila bantu dina dia Muntu wakatambaye kukengesha tô ne matuku au (mv. 20). Bilondeshela mv. 15, **matuku makuabu makumbane** neikale ne mushinga bua kulongolola muntu wende ku mudimu udiye umupesha. Wewe utshiene nsonga mu ditabuja, kuindidi bua kuikala ne dimaya dinene bua kuakula kudi bakuabu bualu bua Mukelenge Yesu nansha. Ne kuedi meshi kabidi ne, bidi bikengela kusungidibua bua kukuata mudimu onso kampanda nansha. Bua Paulo, biakakengela tshikondo tshia nkayandi kuikala mu Alaba (Arabie) bua kulongolodibua (Galat. 1. 17), kunyima tshikondo tshipiatshipia tshia kukupuka mu Taso (Bienz. 9. 30 ; 11. 25), kumpala kua kubikidibua bua kutuala lumu luimpe mu ba bisamba bia bende ; ne Banaba bu mukuatshishanganyi nende wa mudimu. Anu bidimu dikumi ne binayi kunyima kua dikudimuna diandi dia mutshima, ke kuakalua bapostolo nandi kumupesha « bianza bia buobumue » bua mudimu munkatshi mua ba bisamba bia bende.

Ngikadilu inayi idi tshimanyinu tshia Ekelesia ya ku mudilu : **ditalala, didiunda, ditshina**, « **disamba** » (mv. 31). Nyuma Muimpe udi kabidi netu bua tuikale petu ne ngikadilu eyi.

Shapita eu udi ujika ne diondapibua dia **Ainea** ne dibishibua dia **Doka** : bishima binene bibidi biakenza Petelo bua kuvuija mitshima ya bantu kudi Mukelenge ne bua kubueja bayidi mu busambi bua Nyuma Muimpe.

Bienzedi 10. 1-24

Shapita eu udi ne mushinga mutambe bunene kutudi tuetu bantu **ba bisamba bia bende**. Tudi tumona Petelo ubunzulula bibi bia bukelenge bua mu diulu (Mat. 16. 19).

Bidi bikengela kutangila pabuipi, mudi Nzambi mulongolole ku elu luseke muena mudimu wende, ne ku luseke lukuabu Koneliyo, bua disambakana, diabu ne dietu, dikale ne bipeta bia disanka. Dibuluihua dia Nzambi didi dibasangana buonso buabu muntu ne muntu mu mudimu wa disanka : **ditendelela**. Kadi ku kudikanda kua Petelo bua kudia bintu biakadi mu tshinkalu tshifume mu diulu, tudi mua kumona mushindu kayi wakadi meshi a buena yuda mûle ntente mu mitshima ya bayidi, ne kabidi meshi a **diditambisha** a muena Isalele yonso kumpala kua bantu bakadi kabayi banji kuitabuja.

Ku tshikena kumona etshi, Nzambi wakadi musue kuyisha muena mudimu wende bua kubengaye kutapulula tshidi « tshiakane » ne ba bisamba bia bende bakadi kabayi bakane. Muena Yuda yonso ne muena tshisamba tshia bende yonso, buonso badi bantu babi, banyanguke, « bikale buonso mu bupidia » badi bakumbanyina bonso buabu kufuidibua luse (Lom. 10. 12 ne 11. 30-32). Nzambi atambe kutulama bua katuikadi ne « kansungansunga kudi muntu » (anyi ditapulula mv. 34) muditangila bakuabu bu badi kabayi bakumbanyine bua kuakidila lumu luimpe. Katuena ne dibanza dia kusungula kadi dia kutumikila.

Bienzedi 10. 25-48

Nzambi udi ne mishindu ya bungi bua bantu bamumanye. Dikudimuna dia mutshima dia muena **Antiopa** (shap. 8), dia **shaula** (shap. 9), ne dia **Koneliyo** (shap. 10) kabiena mushindu umue nansha. Mu bantu aba basatu, tudi mua kumanya ndelanganyi ya Noa : **sheme** ; ke kudi kulue ndelenganyi ya mu Afrique ne mu Azia, **Hama** : ke kudi kuluile bena Isalele ne bantu bakuabu ba kudi diba dipatukila ; **Yafete** ku ndekelu : bisamba bionso bia ku mutu ne buonso ba kudi diba dibuelela. « **Muntu yonso** » udi umuitabuja, « udi upeta dijimijibua dia mibi » : katshia ku dib’adi, eu ke mukeshi kudi bantu bonso ba buloba bujima, ba muaku onso ba bisamba bionso ne ba ndimi yonso (mv. 43 ; Buak. 5. 9). Mu tshimfuanyikiji tshia Koneliyo, « bakadi kûle » badi bunvua pabu « lumu luimpe lua ditalala lua Yesu Kilisto » (mv. 36 ; shap. 2. 39 ; Efes. 2. 17).

Dikumbudibua dia butumbi diakangata Nzubu eu kale wakadi kayi muanji kuitabuja : **muanjelo** (mv. 3) ; **Petelo** ne bantu buonso bakadiye n’abo batuale lumu luimpe ; kundekelu ne kumutu kua bionso **Nyuma Muimpe** udi ulua bua kuikala **tshimanyishilu** kudi bena kuitabuja aba bapia-bapia umanyisha ditabuja diabu ne ngikadilu wabu wa bana ba Nzambi. Ku tshimanyishilu etshi, mushindu kayi wa kupanga kumanya, disua dia ngasa wa Nzambi kudi bantu buonso ? Petelo udi ujadika bulelela ebu anu ku tshimanyishilu tshia **dibatiza** dia buena kilisto (mv. 48).

Bienzedi 11. 1-18

Katulumbuishi ku mesu anyi ku malu atudi katuyi bamanye bimpe. Muena kilisto mukuabu udi muenze bualu budi butukemesha, udi mua kuikala muenze bualu ebu mu ditumikila dia Mukelenge katuyi bamanye nansha. Bualu buakadi mushindu eu ne Petelo pakabueleye mu nzubu wa Koneliyo ne pakadieye nende. Diunvuija dionso edi, diakadi ne malu onso akasua kulama bantu « batengula » (mv. 2). Kutangila malu a pa buawu akenzeka mu nzubu eu, adi mupostolo ulua kuambila bana babu bena yuda ! Lupandu lua bantu ba bisamba bia bende, luakambibua tô ne mu dipungila dikulukulu (tshilej. Yesh. 49. 6 ne 65. 1). Petelo nkayende wakamana kuvuluka ku mifundu ei mu diyishisha diende dia kumudilu (shap. 2. 21, 39).

Kadi bua kujikija mpata ya bantu ba mu Yelushalema, biakadi bikengela bimanyishilu bimueneneke ku mesu. Badi balua nabi kudi Petelo mu muyuki wende, mujadika kudi bantu basambombo bakadi nandi. Pakamanyabu mushindu kayi wakabuluibua mupostolo bua kuya kua Koneliyo, ne nangananga, mushindu wakapueka Nyuma Muimpe kudi bantu ba bisamba bia bende, buonso badi bamanya disua dia Nzambi ne badi bamupesha butumbi. Tusanke bietu bua buimpe ebu, buakavulangana kulua tô ne kutudi ne, bituikala katuyi banji kubupeta, katushanguluki, tuye ne lukasa luonso bua kupeta « dikudimuna dia mutshima bua kuangata muoyo » (mv. 18).

Bienzedi 11. 19-30 ; 12. 1-6

Ku lufu lua stefano, tshibi tshia ngasa tshidi tshinjila kudi bena Yuda bu tshisamba tshia Nzambi, tshidi tshiunzulula mpindieu kudi ba bisamba bia bende. Bena Gelika tshisumbu tshinene bakakudimuka kudi Mukelenge (mv.20, 21). Yesu wakadianshila kumona, mamuma aa a mudimu wandi, tshikondo nangananga, tshiakajinga bena gelika mene kulua kumutangila (Yone 12. 20...). Mu **Antiokia** mudi mumueneka Ekelesia, udi udiundadiunda, mudi Paulo ne Banaba, benza mudimu wabu tshidimu tshijima. Pakatangilabu **luendu** lua bena kuitabuja aba, badi bababikila ku dina dia Mukelenge wabu : bua musangu wa kumudilu, badi bababikila ne **beno kilisto**. Bidi bualu bua mushinga munene... ne bujitu bua kutuala dina dia Kilisto. Mu bunyi buonso bua bantu badi babikidibua ne **beno Kilisto**, bungi kayi budi bena kilisto balelela ?

Dinanga dia bana ba muntu dia bena kuitabuja ba ku Antioka, didi dimueneshibua ku difila dia bintu biabu « bua bana babu ba mu Yudaya bakadi babuela mu dikenga » (mv. 27-30). Bualu bua **Helode Agipa** (shap. 12. 1) ke udi mukumbane bua kupiana bukelenge bua muanabu ne tatu wende Antipa (Luka 13. 31, 32 ; 23. 11 ne bidi bilonda...) ne bua kaku wende Helode munene (Mat. 2). Lonji ne **kusua kua kusankisha bantu** (fuany. mv. 3 ne Mako 6. 26), bidi bimufikisha bua kushipa Yakobo, muan'abu ne Yone, ne kunyima, kuela Petelo mu nzubu wa lukanu.

Bienzedi 12. 7-25

Nansha nkanu nansha masalayi dikumi ne asambombo, nansha meshi a kushipa a Helode, kaena mua kupumbisha Petelo bua kulala ne ditalala mu nzubu wa lukanu. Ne kakuena tshipumbishi kabidi tshidi mua kupangisha Mukelenge pende bua kusungilaye muena mudimu wende (Mis. 121. 4). Muanjelo udi umubisha, kunyima umupatula mu nzubu wa lukanu ne bukole buonso (mv. 7 ne 10) ne kalolo kuonso (mv. 8). Bu mudi bionso bidi bitekete, padibi ne **Nzambi** ke udi wenza ! wakadi mumanye « **ditekemena dia bena Yuda** » bua kushipa ; kadi wakunvua pende « **mitendelelu ya Nzambi mikole** » ya **Ekelesia** bualu bua Petelo (mv. 5) ne yoyi eyi ke idi itshimuna, Petelo udi upatudibua mu nzubu wa lukanu. Bualu bua kanyinganyinga bua kubuamba, padi petelo ufika kudibu bu diandamuna dia mitendekenu yabu, ditabuja didi dipanga bua kumumanya ne nyeye. Misangu bungi munyi itudi tulomba anu ku mishiku tshianana, katuyi tuindila tshintu tshitudi balombe ! Misangu mikuabu tutu tuela mpata kabidi... padi diandamuna dietu kudi nzambi dikale ku tshibi !

Helode mupange kunvua didimusha dionso dia Nzambi, udi uteya matshi ende ku dijinga dia lubombo dia bena Tulo ne bena Sidoma bua kubasankisha, bobo, bua malu abu a tshididi bakadi bakeba kutuangasha bulunda ne mushipianganyi eu. Udi Ushipibua yeye kumpala kua buonso ne lufu lunene ne lubi. Kadi Dî dia eu wakalejaye (helode) bupote buende, dia katamba kuvulangana kupita bikondo bionso (mv. 24).

Bienzedi 13. 1-12

Tshitupa tshikuabu tshia mukanda wa Bienzedi, tshidi tshibangishila apa. Ekelesia wa ku Antiokia udi ulua muaba udi ubangila **mudimu** udibu bakumbaja mu **ba bisamba bia bende**. Banaba ne Paulo, badi babikidibua, batekibua ku luseke, badi baya bua kukuata mudimu eu, bakuatshishibue ne milombu ya Ekelesia mujima. Badi babangisha mudimu wabu wa butangadiki mu tshisanga tshia **Kupulio**, musoko wa Banaba (shap. 4. 36). Pakafikabo ku Pafo, bapostolo bakabikidibua kudi mulopo munene dina diawu Segio Paulo, muntu munene wa mu bukelenge bua bena Lomo mukuatshi wa mudimu mu tshisanga etshi. « Muntu eu wakadi ne lungenyi lua bungi », wakadi mumanye Nzambi wa bena Yuda ne wakadi musue kunvua Dî diandi. Kadi wakadi mupumbishibue kudi **muntu mubi** : Eluma mutempi wa mbuku muena yuda (ukuata mudimu mubi kumpala kua Nzambi : tangila mu Dutelenome 18. 9, 10) wakadi, ku dijinga dia malu a nyuma dia Segio Paulo, umuenzela mudimu udi uvuija kanyinganyinga kudiye. Ditantamana dia muntu eu didi dileja tshiakadiye upumbisha. Didi dipesha **Paulo** (mutedibue dina diandi nunku kumpala) bua kupesha muntu munene eu wa bena Lomo, ne unyoka popamue muprofete eu wa mashimi, tshilejlu tshia bukole bua Mukelenge.

Eluma udi mundidimbi wa tshisamba tshia Isalele tshidi, bualu bua kukutantamena kuatshi ku Nyuma wa Nzambi, a « tshiakafomishibua » mu nyuma, bua ba bisamba bia bende bapete disanka.

Bienzedi 13. 13-31

Bapostolo, batungunuka ne luendu luabu, bakafika ku Pampulia. Kadi Yone (wakadi ne dina dikuabu bu Mako : shap. 12. 12), wakabalekela ne wakapingana ku Yelushalema. Ditabuja diende kadiakadi mu mulongo wa mudimu wakamanaye kudifila bua kuenza nansha, nansha wa ntatu yakasambambakenaye nayu. Kabiena bikumbana anu bua kuya anyi bua kuidikija muena mudimu wa Mukelenge mu luendu. Nansha mu mudimu wa mushindu umua, muntu ne muntu udi ne luende luseke lua bujitu kumpala kua Mukelenge ne udi ne bua kuendamu anu ku ditabuja diende nkayende.

Pakadiye wambila bena Yuda mu nsunangonga wa ku Pisidia, Paulo nansha Stefano, udi ubavuluija bualu bua bena Isalele, ne uleja mushindu kayi udi Nzambi mukumbaje **mu Yesu** milayi yende yakalayaye Davidi (Mis. 132. 11). Yeye Davidi eu, kakadi mundidimbi muimpe wa Musungidi wakadi ne bua kulupuka kudiye anyi ? (mv. 23). Bualu bua, bitapuluke ne Shaula wakadi kusangana bilodeshele mubidi, Nzambi wakadisunguila mu Davidi muntu **wa pa muoyo wende**, walua kukumbasha **disua diende dionso**.

Bionso biakadi bilondangana bimpe bua kuleja ne Yesu udi Mesiya : bumanyishi bua Yone kunyima kua bua baprofete buonso ; dikumbana dia **mifundu** mu lufu luandi, pakapangabu kusangana bualu bubi munda muandi (mv. 28 ; Yesh. 53. 9). Ne pa mutu pa bionso ebi, **dibika diandi ku lufu** (mv. 30).

Bienzedi 13. 32-52

Mupôstolo Paulo nealue kufunda ne : « bikala Kilisto kai muanze kubishibua ku bafue, kuamba kuetu kua Dî dia Nzambi kudi patupu » (1 Kol. 15. 14). Katukemi nansha patudi tumunvua utamba kuakula bua **dibika** dia Mukelenge Yesu. Kudi bena **Yuda**, dibika edi diakadi dijadika ne udi Mesiya mulelela mulayibue, yeye wakadi Mis. 16 ne mifundu mikuabu yakula (mv. 34, 35). Kudi **bantu bakadi kabayi bena kuitabuja**, diakadi dijadika bukole ne bunene bua tshilumbuluidi tshiandi tshiakadi tshiamba kumueneka (shap. 17. 31). Kutudi tuetu **beni kuitabuja**, kuikala kua Mupikudi wetu udi ne muoyo mu butumbi, kudi kutujadikila ne mudimu wandi wa bupikudi udi muitabujibue kudi Nzambi bua dibingishibua dietu (Lom. 4. 25), ne kabidi, buetu bumpianyi budi bua mu diulu (Kol. 3. 1, 2) ne dietu ditekemena « didi dilelela ne dikole » (Ebel. 6. 18 ndekelu tô ne ku 20).

Kutangila ! « lumu luimpe » (mv. 32) ludi lusambakana kudi bena Yuda anu ne ditantamana ne bipendu (mv. 45). Ku bulombodi bua Mukelenge, Bapôstolo badi mua kuya mpidieu kudi bantu ba bisamba bia bende, babajadikila ne **dijimijibua dia mibi** didi kudi **muntu yonso udi witabuja** (mv. 38, 39).

Bena **Yuda** aba, bakadilumbuluisha kabayi ne buakane bua kuangata muoyo wa tshiendelele (mv. 46). Bakadi ne **mutshima mukole**, kakuyi kudipuekesha ! Mukelenge Yesu, wakamana kubaleja mu tshinfuanyikijia tshia **muan'a bute** wa mu lusumuinu lua mu (Luka 15. 25) ne, bualu bua mukawu wende ne kudibingisha kuende bu muntu muakane, wakadi udipangisha ku disua diende nkayende, masanka a mu nzubu wa tatu.

Bienzedi 14. 1-28

Mu Ikonio, dî didi dipatula bipeta bibidi bu kumpala : **ditabuja** kudi tshisumbu tshinene, ne mpata anyi **ditantamana** kudi bakuabu. Kadi bua bapôstolo bobo, badi batungunuka kuakula ne **dikima** ; bualu busokoka bua dikima diabu budi tshinyi ? Badi « **beyemena kudi Mukelenge** » udi pende ukuatshishangana n’abo, ujadika dî diabu ku bimanyinu ne ku malu a kukema (fuany. mv. 3 ne Mak. 16. 20). Diondapa didibo benza mu Lusetu – kunyima kua bapôstolo bamane kuipatshibua mu Ikonio – didi dipatula dikema dinene munda mua bantu aba badi kabayi banji kuitabuja. Badi balua bua kukukuila bantu aba (bapostolo) bu ba nzambi (dieux), bakakebabu kushipa dituku diakushala kunyima. Kumpala kua bapôstolo, bualu ebu buakadi butambe kuikala bubi. Buowa buakabakuata, badi balomba batendeledi ba mpingu aba bua kukoma nyima kudi mpingu, ne kutangila kudi Nzambi wa muoyo (fuany. 12. 22, 23).

Kadi meshi a bisumbu bia bantu ebi, adi angata meyi a bapostolo ne mushinga mukese ! Bena Yuda bakalua ku Ikonio, bakamana kuenza ne lukasa luonso bua kubitabushisha bonso buabu bua bashipe Paulo ne mabue. Paulo Mulamibue kudi Mukelenge, muena mudimu eu wa lulamatu kena utshina anyi uteketa. Udi utungunuka ne mudimu wende ne lutulu luonso, upitshila mu misoko yonso yakamana lumu luimpe kuambibua. Luendu elu lua kumudilu lua kuamba kua lumu luimpe, ludi lujika. Bapôstolo badi ne disanka bua kulondela nsangilu, malu onso a butumbi akenza **Nzambi n’abo**.

Bienzedi 15. 1-21

Bena kuitabuja ba munkatshi mua bena Yuda bakadi mu Ekelesia wa ku Yelushalema ne ba mu Yudaya, bakaleja disanka **dinene**, pakunvuabo ne bantu ba bisamba bia bende bakakudimuna mitshima yabu kudi Nzambi ; kadi bakuabu ba munkatshi muabu bakelangana meshi ne, kumpala kua kulua muena kuitabuja, bidi bikengela kuanji kudivuija muena yuda : kutengudibua ne kuenza mikeshi. Paulo ne Bânaba, badi bamanya njiwu ya bualu ebu, njiwu yoy'imue yalua kuenzeshu kabidi bua mupôstolo kunyima kua matuku bua kufundila bena **Galatia** mukanda mujima ne mukole. Neabafundile ne : kupingana bua kuenza kabidi mikeshi, ka bualu bukuabu nansha, anu bua kuikala batapuluke ne ngasa (Galat. 5. 1-6). Bualu ebu buakadi mua kupandulula bena kuitabusha ba mu Yelushalema ne Antiokia (ba bisamba bia bende). Nzambi udi ulombola malu onso, udi wenza bualu ebu buakudibue mu Yelushalema ne bulame buobumue bua Ekelesia.

Petelo, kunyima Yakobo badi bangata dî bua kujadika ne, ba bisamba bia bende ne bena Yuda badi basungidibue buonso anu mushindu umue : ku **ngasa wa Mukelenge Yesu** (mv. 11). Bidi bikengele bua kudikanda bua **kubueja mu bupikane anyi kunyingalasha** (mv. 19) bantu bapiabapia mu ditabusha, ku ebi bidi Gal. 4. 9 ubikila ne « mayisha **matekete** ne **apatupu** ». Nunku kudi mikeshi idi Nzambi ujadika, bualu bua idi midianjile kuikala kumpala kua Tshisamba tshia Isalele katshiyi tshianji kuikalaku ; mikeshi ei, idi milelela, mu bikondo bionso ne kudi bifukibua bia bantu bandi bionso. Nunku mukeshi wa kudikanda bua kudia mashi, udi ubanga mu tshikondotshia nvula munene wa Noa (Gen. 9. 4) ne wa dinemeka dia dibaka, ku tshibangidilu tshia bufuki (Mat. 19. 4-8).

Bienzedi 15. 22-41

Bapôstolo ne bakulu badisangishe mu Yelushalema, bakatangila ne lukunukunu luonso lukonko luakaluabu nalu kudibu. Ekelesia mujima wakitabuja mei a ndekelu akakulabo kudi Yakobo (mv. 22, 25). Ne mukanda udibu batuma mu bianza bia Yuda ne Sila, udi ulua kujadikila ne kusamba mitshima ya bena Ekelesia wa ku Antiokia bakapampakashibua bikole ku bualu ebu (mv. 24). Popamue, dikumbula dia bena mudimu ba Nzambi babidi, diakambuluisa bikole ku didiunda dia ekelesia (mv. 32). Nunku, dijinga dia muena lukuna bua kubueja matandu ne matapuluka, didi dishintuluka bua kupatula buobumue ne disanka munkatshi mua bana ba Nzambi. Ditabuja dia bayidi diakatamba kukoleshibua ne buobumue bua nsangilu yonso yakatamba kusuikakajibua. Musangu eu kabidi muena lukuna wakadingibua ku mudimu wende (Nsum. 11. 18).

Malu makole onso majikijibue, mudimu wa Mukelenge udi mua kutungunuka bimpe. Dinanga dia Paulo bua ekelesia yonso, diakadi nandi mu luendu luende lua kumudilu, didi dimuenzeja bua kubanga lukuabu luendu luibidi bua « kumona mushindu kayi udi » bana babu benda mu nyuma (fuany. 2 Kol. 11. 28). Kadi Musangu'eu, Banaba kena uya ne Paulo nansha. Bualu bua badi mu ditapuluka ku bualu bua **Mako**, muana wa muan'abu wabakashi. Matuku alualua, Mako eu neapete disanka mu mutshima wa mupôstolo eu, ne neikale ne « mushinga muimpe kudiye bua mudimu » (Kol. 4. 10 ; 2 Tim. 4. 11).

Bienzedi 16. 1-15

Paulo udi usanganyibua ku Deba ne ku Luseta kuakamana ekelesia kuledibua mu dipita diende dia luendu lua kumudilu. Tudi tumanyamu nsongalume mukuabu Timote udi dina diandi diunvuija ne, « mutumbishibue kudi Nzambi ». Wakakoleshibua mu dimanya **dia mifundu ya tshijila** kudi mamu wandi ne kudi kaku'andi mukaji, bakaji ba tshikadilu tshimpe (2 Tim. 1. 5 ne 3. 15). Bua Timote, ebi biakadi **Dilongolodibua dimpe ne dia disanka bua mudimu**, udiye ne bualu bua kukumbaja katataka ne mupôstolo « bu mudi muana udi ukuatshisha tatu'ende » (Filip. 2. 22) ! Muaku eu « **tuetu**⁴ » udibu babanga kutela kubanga mu mvesa wa 10, udi uleja ne **Luka** mufundi wa mukanda eu ukadi n'abo. Patudi tutangila mu Carte, tudi tumona ne, mupôstolo ne bakadiye n'abo, pakajingabu bua kuya **ku diabakaji** mu tshimenga tshia Azia (anyi tshimenga tshia Efeso), ne kulua kuya kunyima **ku dia balume** mu Bitinia, bakababikila kudi Nyuma muimane kumpala kuabu, bua kuya mu Makedonia, dishiya dia mbuwa wa Agaya. Kumpala kua bibi bikanga (mapumbisha), muena mudimu wa ditumikila udi ne bua kuindila bulombodi budi bufuma mu diulu, kena ne bualu bua kudienzesha mu disua diende nansha.

Filipoi udi tshimenga tshia kumudilu tshia mu Europe tshia kunvua Lumu luimpe. Ne, **dikudimuna dia mutshima dia kumudilu** didi difundibue, didi dia **Ludia**. Mukelenge wakunzulula **mutshima wende** bua ikale ne **ntema...** Tumulombe bua kunzulula wetu ne bua kutulama ku lutetuku luonso matuku onso adi Dî diandi diambibua kutudi.

4. Muaku Nous utudi tukudimuna mu tshiluba « tuetu » bua kunvuija, udi umueneka patoke mu mukand wa français. Kadi mu mukanda wa Tshiluba udi ne « tua » patudi tubala ne : « tuakakeba bua kuya » mv. 10.

Bienzedi 16. 16-40

Diondapibua dia mupika mukaji wakadi ne nyuma wa bukoya munda, didi divuija kudi bena mudimu babidi aba dikumibua ne diedibua dia mu lukanu. Kutangila basangana mu Makedonia, diakidila dia pabuadi, misangu mikuabu kabakadi mua kuelangana meshi bua kusambakana ne ntatu mu musoko eu nansha, bualu bua muntu wakababikila bua kumukuatshisha (mv. 9) ! Kadi Paulo udi ukumbasha bualu bualuaye kufundila bena ekelesia wa tshimenga etshi bua kuenza : « nusanke mu Mukelenge misangu yonso » (Filip. 4. 4). Mutapibue mputa mubidi mujima, udi ne bukole bua **kuimba misambu** ne Sila mu nzubu wa lukanu. Katshia, nzubu eu wa lukanu ne bimanu biandi, kabitu bianji kusangana mbila ya mushindu eu nansha. Ne kabidi mbumanyishi kayi ku misambu ei kudi bakadi bayunvua ! Misangu yonso ikala lutatu lutuvudila, ditalala ne disanka bituikala nabi munkatshi mua malu makole aa, nebitambe kuakula kudi badi batunyunguluka. Ne nangananga, mbua bualu ebu budi Mukelenge ututumina ntatu.

Ku bumanyishi buimpe ebu, Nzambi udi ukumbaja buende, bua kusungila bena mudimu bende. Ne dipampakana dionso, mulami wa nzubu wa lukanu udi wela dî dikole ne : « nengenze tshinyi bua kupeta muoyo wa tshiendelele ? » Diandamuna dimpe ne dipepele, didi dipebua kudi mutshima onso udi unyingalala : « **itabuja Mukelenge Yesu...** » (mv. 30, 31). Nunku disanka didi diuwula mu nzubu eu.

Pakatshia butuku ebu budibu kabayi mua kupua moyo, bapôstolo bakalekedibua, ne badi bumuka mu tshimenga kabayi bapanga kusengelela « bana babu ».

Bienzedi 17. 1-15

Pakumuka Paulo ne bakadiye nabu ku Filipino, bakaya batangile ku luseke lua **Tesalonike**, tshimenga tshikuabu tshia Makedonia. Bena Yuda bakuabu ne bena Gelika babungi, munkatshi muabu bakaji bakuabu ba muhinga, badi bakidila Dî dia Nzambi diakabambilabu (1 Tesal. 1. 5). Kadi bena Yuda babungi, nkayabu benzeja kudi Satana bua mukawu, bakabajudila bisumbu bia bantu bua kubadingidila bilubu. Kabena bajanguluka mu bualu ebu bua kuangata bena tshitaba ne bantu badi kabayi mua kudiwula bualu bubi, bakadibu buobu balengulula, anyi kabena bapanga kuambulula kumpala kua balumbuluishi, bubandi bua kakudibua kale kumpala kua Pilato : « katuena ne Mukelenge mukuabu nansha anu Kaisa » (mv. 7 ; Yone 19. 15).

Matuku a Paulo mu Tesalonike akikala makese : bu mbingu isatu tshianana. Kadi Nzambi wakabitabuja nunku bua buimpe buetu. Bualu bua mupôstolo wakadisangana muenzejibue bua kukumbaja mudimu wende kupitshila ku difunda dia mikanda ibidi idi ne bubanji ne malongesha manene buetu tuetu kabidi lelu.

Mu **Beloya**, bena Yuda badi ne lukunukunu lunene ne buakane. Pamutu pa kuikala bafomomisha kudi mukawu, badi badienzeja (fuany. mv. 5), bua kujadika ditabuja diabu ku dibala dia Dî dia Nzambi matuku onso, Dî edi, didibu bamanya bukokeshi buadi bunene (mv. 11 ; fuany. Yone 5. 39). Katuena bamanye mua kubueja ba nsonga betu badi batubala mu dipangadika dia kulonda tshilejelu etshi (nangananga ku dieyemena mifundu itudi tutela). Ke kepatshila – kabidi ka tshiena bualu – tshia kuyila mifundu eyi ku dituku ku dituku.

Bienzedi 17. 16-34

Mushale nkayende mu **Atena**, Paulo kena mu lulengu bua mpingu ne bilengejelu biabu biakadi mu musoko. Mutshima wende udi muneme ne, udi ne kanyinganyinga pakadiye utangila musoko wabu eu muimpe kutangila, muikale mûle ntente ne ditendelela dia mpingu. Mu Aleopago (muaba wa kunguila kua bantu), udi usambakana ne bena menshi ba mu bilongedi bishilashilangane (philosophes), Bakatamba kutumba mu miaba yonso bualu bua dimanya diabu. Nzambi wakapesha muntu lungenyi bua kujingulula bukole buandi bua tshiendelele ne bunzambi, malu andi akadi kaayi mua kumueneka (Lom. 1. 20). Kutangila dipanga kumanya Nzambi dia bantu aba, didi dijadika ne « ba pa buloba ku dimanya diabu, **kabakamanya Nzambi** » (1 Kol. 1. 21). Udi munkatshi muabu bu « Nzambi udibu kabayi bamanye ». Mubangishila ku tshibangidilu, Paulo udi ubambila bualu bua « Mukelenge wa diulu ne wa buloba » (mv. 24) wakadibulula ke anu ku **bufukibua**, kadi kabidi ku **bupikudi**. Nzambi mukokeshi wa bionso eu, udi « wambila bantu bonso **katataka** ne, buonso ne mu miaba yonso bakudimune mitshima yabu » (mv. 30). Kakuena muntu nansha umue wa pa buloba apa udi mua kuamba ne diyi edi dia bukoshi bua Nzambi kadiena dimutangila yeye.

Kumanya kua Nzambi kua mu lungenyi kua patupu, kakuena muomumue ne dijinga dilelela dia anyima. Bamue ba munkatshi mua bakadi bamuteleja, badi **baseka** patoke ; banga badi balayidila bua kunvua kabidi dî **musangu kumpala**. Kadi bakuabu badi **bitabuja**. Ebi bidi bipeta bisatu bia lumu luimpe muaba onso udilu luambimbua kabidi lelu !

Bienzedi 18. 1-11

Mu **Kolinto**, Paulo udi usanbakena (disambakena dikala dia disanka) ne diku dia muena yuda mukuabu : Akula ne Pisikila. Bamane kuvuijibua kudi Kilisto, bakalua bantu ba mushinga kudi mupostolo, pabuipi ne kufila muoyo wabu pa mutu pa mupostolo, mu bualu budibu kabayi batubuluile (Lom. 16. 4). Kolinto, wakadi musoko wakadi mûle ntente ne bilele bibi, ne bilenga biandi. Mupostolo ne balunda bandi, bakadi kabayi basue kueyemena ku bubanji ebu, badi bafila tshilejelu tshia kukuata mudimu ne bianza biabu (1 Kol. 9. 15, 18 ; 2 Kol. 11. 8, 9).

Kumpala kua batontolodi ba bena Yuda, Paulo udi ulekela bujitu buakadiye nabu ku bualu bua kubayisha lumu luimpe, ne ubambila ne, udi uya mpidieu kudi ba bisamba bia bende (mv. 6). Kadi Lomo 9. 2-5 udi utulesha kanyinganyinga bunene kayi kadiye naku bua bualu buabu pakadiye ubambila nunku. Nunku Mukelenge udi mua kukankamika muena mudimu wende wa mushinga mukole. Udi umuvuluija ne, bikala **bantu bandi ba pa buloba** (Isalele), kabena bakudimuka ku ditekemena diabu, udi mu musoko au ne « **bantu ba bungi** » **badi ne dibikila dia mu diulu** (mv. 10). Eyo mu musoko eu munyanguke, neasanke bua kusangisha bena kuitabuja ba bungi bu mudi mikanda ibidi yaluaye kubatumina ijadika. Bujadiki bunene ne, nansha bubanshi, nansha disanka kampanda mu musoko emu muakadidi tshintu katshiyi tshipangika, kabiena mua kujikija majinga malelela a muntu nansha.

Bienzedi 18. 12-28

Dituala diabu dia Paulo, ne dimubanda bia bena Yuda kumpala kua Galio, kabiena bimupumbisha bua kutungunuka ne mudimu wende mu Kolinto nansha. Mukelenge udi umulama bilondeshele mulayi wende (mv. 10).

Kunyima udi upingana mu nshila, upitshila mu Efeso, mudiye ushiya Akula ne Pisikila, upueka mu Yelushalema ku Kaisalia, ujikijala luendu luende luibidi ku Antioka (Tangila mu kalata kundekelu kua Bible wa Français). Ne kubangila mu mv. 23, **luendu** lule **luisatu** lua mupostolo ludi lubanga. Udi upitshila mu Fugio ne **Galatia** (tang. shap. 16. 6) kuakamana kuledibua nsagilu ya bungi yakamupesha dijinga dia bungi (Galatia 1. 2 ; 4. 11).

Pakadiye aku, muena mudimu mukuabu wa Nzambi wakafuma ku Efeso. Dina diandi **Apaulo** muena mudimu mukumbane bualu bua, wakadi ne **ludimi luandi lupepele** ne **bukole** bua kuamba Dî dia Nzambi : ebi bidi bipeta bia **lukunukunu** luandi (mv. 25) bualu bua, badi bakula bimpe anu ne tshidi tshiuwule mu mutshima (Mat. 12. 34, 35). Ne bualu bukuabu, wakadi **wamba** ne **uyisha bimpe** ne **dikima** malu « malu a Yesu ». Kadi bipedi ebi bionso, ne bunene buabi kudi Apolo, kabiena bimupumbisha bua kudilekelaye ne kudipuekesha kuonso bua Akula ne Pisikila bamunvuije bimpe malu onso akadiye kayi mumanye. Udi ne **lukasa lua kunvua**, bua bualu ebu, mudimu wende mu Akaya mudiye uya, neutambe kukuama mamuma mimpe ne a mushinga.

Bienzedi 19. 1-22

Ne lulamatu ku mulayi wende (shap. 18. 21), Mupostolo udi ufika ku Efeso, musoko munene wa tshimenga tshia Azia. Udi ushalmu bidimu bisatu (shap. 20. 31), upingana pa muaba wakadi Apolo, pa tshine tshikondo atshi yeye eu (Apolo) udi mu Kolinto « **umiamina** » muaba wakamana mupostolo **kukuna** (shap. 18. 27, 28 ; 1 Kol. 3. 6). Katuena tumona munkatshi mua bena mudimu aba ba Nzambi mukawu anyi kutandangana kua bitupa bia muaba wa mudimu.

Dibatiza dimuepele dia Yone, diakadi bena Efeso aba bamanye, diakadi dilongolola bena Yuda bakadi bakudimuna mutshima bua kuitabuja Mesiya wakadi ne bua kukokeshwa **pa buloba**. Kadi muena kilisto yeye udi ne muaba wa **mu diulu**, kupitshila ku **Nyuma Muimpe** udi mubuejibue mu malanda ne Kilisto mufue ne mubike ku lufu. Dilongesha edi dilelela didi mukanda wa **Efeso** nkayawu muakule !

Kutangila dî dia Mukelenge « diakadiunda ne **diakaleja bukole buadi** », ke anu ku malu akukema akenzabu kudi bapostolo, kadi **ku bukokeshi buandi mu mitshima** (mv.20). Diakadi dienzeja bena kuitabuja aba bua kutonda malu onso akenzabu ne kulekela kumpala kua buonso majimbu abu. Bûjibue ne « dinanga dia kumudilu » (Buak. 2. 4), bena Efeso aba, kabakajinga kabidi « kushala mu buobumue ne midimu ya midima nansha » (Efes. 5. 11).

Muanetu munanga, Dî dia Mukelenge didi dileja bukole buadi pa buloba **ku mamuma adi amueneka mu luendu luetu anyi ?**

Bienzedi 19. 23-41

Mu Efeso muakadi tshitendelelu tshinene tshilongoluela nzambi mukaji dina diandi Atemize, tshiakadi tshibadibua munkatshi mua bitendelelu muanda mutekete bimpe bia mu bikondo bia kale. Bantu babungi bakadi baya bua kutshibandila, ne bilengejelu biatshi bia mu tshiamu tshia argent, biakadi bipangibua kudi bansenda, biakadi bivuija bubanji bua bungi kudibu. Nunku ditangadija dia lumu luimpe diakadi anu ne bua kupumbisha bungenda buabu, Bua bualu ebu, tudi tubamona badisangisha bua kulama bubanji buabu kabujiminyi, bapesha midimu yabu eyi ne lubombo lonso, tshimuenenu tshia ku mesu tshia kutendelela (fuany. Buak. 18. 11). Bidi bualu bua kanyinganyinga kabungi pa kumona bantu babungi kabidi ne lelu, pamutu pa kukebabu ne lukunukunu **bulelela**, badi balamibue ku tshinemu tshia malu a mubidi adi « abasankisha » (mv. 25) anyi ku meshi a bakuabu.

Mbila ne bikashi bikole bidi biedibua bua nzambi mukaji eu, idi ifila bumanyishi ne yeye eu pa nkayende kena mukumbane bua kuleja « bukole » buende patoke nansha (fuany. 1 Bak. 18. 26-29).

Mu kudibala bu bena menshi ne bamanyi ba malu a bungi kutamba bakuabu ba tshikondo tshia kale, ba pa buloba, bakashintulula anu nzambi yabu, kadi mioyo yabu kayena mishintuluke nansha. Mpingu ya miaba milongolola bimpe, ya kubandila (manaya a ndundu...) anyi ya misambu... babungi lelu badi bakukuila ne balonda bidi mukelenge wa buloba ebu ubambila, mulue mukelenge wa manaya aa bua kupambula mitshima ya bantu.

Bienzedi 20. 1-16

Diyoyi dia tshinvudu dia mu Efeso edi, diakenzeja bua Paulo kumuka mu musoko eu (fuany. Mat. 10. 23). Pakayaye mu Gelika mupitshile ku Makedoniya, wakapinganyina mu nshila umue au, bua kuya mu Toa. Muyuki udi ulonda (mv. 7-12) udi utujadikila ne, bena kuitabusha ba kumudilu bakadi badia bidia bia Mukelenge **dituku dia kumudilu dia Lumingu** bu mudibi bienzeka lelu. Bidi bitutonda bua Tulu tua Eutuko mu dîsha dia Paulo. Kadi ke Paulo kabidi udi utungunuka kuakula kutudi patudi tubala mikanda yende anyi ? Ntema kayi itudi tumupesha ? Njiwu mikole idi imueneka bualu bua kupanga ntema ku Dî dia Nzambi, idi ituleja kudi mua kuya ngikadilu wetu : ku Dikuluka anyi ku ngikadilu wa lufu. Kadi ngasa wa Nzambi udi ukumbaja apa bualu bua busambi bunene kukema.

Bualu ebu budi mua kuikala tshinfuanyikiji, tshia bujitu bua ekelesia ⁵ lelu. Kulala kuende kua tulu, dishimbuka ne dibutudibua diende didi diamba kumueneka, bionso ebi bidi bifuma ku dipanga diende dia ntema ku mayisha a bapostolo. Misangu yonso Mukelenge wakalongolola **ditabuluka** ⁶ dilondangane ne tshiakudia ne dikankamika dia bantu bandi, mu dindila dia ditshia dia butuku bua luendu lunene.

Paulo udi umuka mu nshila wa ku Toa, udi upetangana ne balunda bandi ku Aso, kudiye wangata kabidi nshila wa mayi, muye mutangile ku Yelushalema.

5. Bukua ekelesia : Eglise professante. • 6. Ditabulua : Réveil.

Bienzedi 20. 17-38

Ku Mileto, Paulo udi ubikila bakulu ba ekelesia wa ku Efeso, bua kulua kudiye bua kubambila mei a kulayangana n'abo. Udi ubavuluija mushindu kayi wakadi mudimu wandi munkatshi muabu, ne tshilejelu tshiakangatabo ku mubidi wandi mu kudituala kuandi. Udi ubadimuisha ku **njiwu**, idi mua kulua kudi bantu ba pambelu (mv. 29) ne ba munkatshi muabu bua kukuata ekelesia. Mushindu kayi udibu mua kuyitantamena ei ? Udi ubasengelela bua buobu **kudimuka** (mv. 31), kadi nangananga udi **ubafila bua kuikala mu ngasa** wa Nzambi (mv. 32). Bua bualu buende nkayende, Mupostolo udi anu ne kipatshila kamue : ka kujikija tshidikijilu **tshiende** tshia lubilu (tshidi anu tshiende nkayende ; fuany. 2 Tim. 4. 7) ne « **mudimu** » (mudimu eu wa **Mukelenge**). Muoyo wende kawena ne kipatshila kakuabu, udi pabuipi bua kuuteka bu mulambu bua ekelesia eu wakamanaye kudila muadi ne bisonji ku mesu bua bualu buandi (mv. 19 ne 31 ; Kol. 1. 24). Kadi ekelesia eu wakadi ne mushinga munene kayi kumpala **kua Nzambi** ? Wakadi ne mushinga eu wa « **mashi a Muan'ende** » (mv. 28 ; 1 Pet. 1. 19). Mu mushinga munene eu, mupostolo udi usangana tshiena bualu tshia didifila diende nunku udi uwuvuluija bakulu ba ku Efeso bua kujadika bujitu buabu.

Bua kujikija, Paulo udi wambulula dī dikuabu dia Mukelenge Yesu : « kupa kudi kutamba **kuangata** kusankisha muntu » (mv. 35). Tukebe bua kumona bualu ebu, mu didikija dietu dia yeye **wakatupa bionso** !

Bienzedi 21. 1-14

Dinangangana dia bana ba muntu didi dimueneka munkatshi mua luendu elu (mv. 1, 6, 12...). Mu Tulo nansha mu Mileto, Paulo udi ushilangana ne bana babu mumane kutua nabu binu mutendelele n'abo Nzambi ku kala kua mayi (mv. 5 ; shap. 20. 36, 37). Apa, Nyuma udi utulesha kuikala kua **bana mu nkatshi muabu**, bualu bua kutamba kujinga bua bana kuikala mu disangisha !

Mu **Kaisalia**, Paulo udi upueka kua Filipino, wakamana kushikama aku pakamanaye kutangadija lumu luimpe mu misoko yonso kubanga ku Azoto (kusangisha kabidi ne mu Lude ne mu Yopa ; shap. 8. 40 ; 9. 32, 36). Bana bandi bakaji bakadi ne mudimu muimbe bua Mukelenge, wakadibu kabayi benzela munda mua ekelesia (1 Kol. 14. 3, 34).

Tshiakadi tshilombola mupostolo mu luendu elu tshidi **dinanga** diandi dinene kudi bantu ba tshisamba tshiandi. Wakadi mutuadi wa mapa wa ekelesia yonso ya mu Makedoniya ne ya Akaya ne wakadi usanka bua kulualua nayi nkayende ku Yelushalema (Lom. 15. 25...). Bua muanda eu kena ubala didimusha ne dia **Nyuma** (mv. 4) ; ne dia muprofete **Agabo** (mv. 11 ; tangila shap. 11, 28) ; ne misengelelu ya bana babu (mv. 12) bua kupanga kuya. Katuena mua kulumbuluisha malu aa nansha. Kadi malu aa adi matupesha bua kutulongesha ne, ku diteya ntema ku **meshi a bu muntu**, nansha meshi aa mikale mimpe, nansha mupostolo udi mua kupambuka mu nshila wa ditumikila. Dilongesha dinene kudi muntu ne muntu wa kutudi !

Bienzedi 21. 15-32

Bua kumuka ku Gelika kuya ku Lomo, mupostolo wakela meshi bua kupitshila mu Yelushalema ! (shap. 19. 21). Nansha dinyunguluka edi dikale dibi, disua dia Mukelenge nedienzeke (mv. 14). Nangananga, nshila utudi tudisunguila nkayetu, kena mupepele nansha, tudi mua kuindila bua kusambakenamu ne malu onso makole. Paulo udi mubikidibue kudi bakulu bua enze tshiakadi « mayisha a buena Yuda » amba bu mudi tshilele tshia mikesha ya Mose, bua kujadikila bena kuitabusha ba bena yuda, ne bualu ebu, udi udisangana musakibue ku didiela mpata ku dilongesha diende. Mupostolo wakadisangana pa nkatshi pa bualu bukole ! Musangu eu kabidi tudi tumona mushindu kayi wakashala bena kilisto ba mu Yelushalema balamate ku **ntendelelu** yabu ya buena yuda. Badi bidikija kupongolola nvinyo mupia-mupia mu milondo ei mikulukulu (Mat. 9. 17). Nkudi bena isalele « ba lukunuku ku dienza dia mikeshi ya Mose » ke kudi **Yakobo**, mutedibue mu mv. 18, ubambila bua « Mukeshi wa **budishikaminyi** » ne wa « **mudimu wa Nzambi wa bushua** ne udi kauyi unyanguka » (Yakobo 1. 27 ; 2. 12). Mudimu eu wa Nzambi udiye ubambila apa, kawena kabidi wa « kuvuwa » mibidi ku manyanu a pa mbelu nansha (mv.24) kadi wa « kudilama kakuyi ne ditoba ku malu **a pa buloba** » ne wa kuya kutangila badi mu dikenga (bakaji ba mu lufuila ne bana ba nshiya).

Paulo udi apa bu muedibue munkatshi mua biamu bibidi bia menu bidi bikuyangana. Udi uya ku ntepelo ne ukokela bilele bia ntendelelu bua kuikalaye muanyishibue kudi bana babu. Udi ukumbasha bualu ebu anu patupu, bualu bua bena yuda badi basungula bualu ebu anu bakeba bua kumushipa bateka musoko mujima kulukulu ne mu diyoyo (mv. 30).

Bienzedi 21. 33-40 ; 22. 1-11

Paulo wakanyengibua mu bianza bia bantu ku bukokeshi bua kamanda ka masalayi, mbuena kuamba ne, kudi munene wa nzumbu wa bena lukanu wa bena lomo. Yeye eu, wakanshi kumumona bu ntomboji munene, udi upeta lutulu anu pakamunvuaye wakula tshiena Gelika, ne padiba adi wakamupesha di bua kuakula kumpala kua bisumbu bia bantu.

Paulo kumpala kuabu, ne mu ditalala dinene, udi uvulujia ne, matuku ende a kumudilu akadi matambe **bubi**, kadi mikale ne ngikadilu mushilangane ne meshi a bena Yuda. Wakadi ne dimanya diabungi, ne masanka kaayi makese... « muena Ebelu wa bena Ebelu ; ku bualu bua mikeshi nakadi mufalesa » (Filip. 3. 5), kabidi, lumu luandi luakadi lua muntu muakane ne udi kayi mua kubandibua ! Nunku ! lukunukunu lua ntendelelu wandi bu lua bantu aba bakadi benzeja bisumbu bia bantu, luakamufikisha ku **diluanganyisha Nzambi**, nansha pakadiye mudimushibua kudi muyishi wandi Gamaliele (mv. 3 ; shap. 5. 39). Wakapeta diandamuna dikole difumina mu diulu ne « ndi Yesu wa mu Nazaleta udi ukengesha » (mv. 8). Pakadiye ukengesha bena kilisto aba batekete, ubafikisha tô ne ku lufu, wakadi uluanganyisha Muana wa Nzambi. Kadi, pamutu pa kumunyoka, ku dikima diandi dibi, Mukelenge pakamutabajaye mesu andi, wakabulula kabidi mesu ende a munda a mutshima wende (Efes. 1. 18), uvujia muntu eu wakatekibua ku luseke kubanga munda mua mamu wandi, muena mudimu wandi wa lulamatu (Gal. 1. 15).

Bienzedi 22. 12-30

Muena kuitabuja mupia-mupia wakela nkonko ibidi idi ikumbajangana : « udi nganyi Mukelenge ? » (mv. 8) ne « ngeze tshinyi Mukelenge ? » (mv. 10). Diandamuna ku lukonko luibidi didi didi dimupeshibue kudi Ananiya udi ukumbaja ne : « ne katataka udi **ujangulukila tshinyi** ? »

Kunyima kua bidimu bisatu, mu Yelushalema pakadiye mu ntempelo, Paulo udi ne diakalengele dia kumona « **muakane** » ne bua kupeta kudiye mukana muende, mei a bukokeshi bualu bua mudimu wende (mv. 17...). Yeye nkayende misangu mikuabu **wakajinga** bua kukuata mudimu munkatshi mua bena yuda, welangana meshi ne, bumanyishi buende nebuikalemu ne bujitu buabunyi bu muakadianshilabu ku mumanya bu muena lukuna munene wa bualu bulelela (mv. 19, 20). Kadi yeye wakatekibua ku luseke bua **mudimu wa pa buawu, munkatshi mua ba bisamba bia bende** (Galat. 1. 15, 16).

Mv. wa 18 udi ushala mulelela. Bena yuda kabena bitabuja misangu yonso bumanyishi bua mupostolo nansha. Kamanda ka masalayi kadi kabidi kamumusha munkatshi muabu bua kumuepula ku tshiji tshiabu. Pakabangabu kumukuma, Paulo udi wela diy diende bu mu shap. wa 16. 37 wamba ne, ndi bianyi **muena lomo**. Mu Filip. 3 mumane kubala bintu bionso bu bintu bia kuimansha ku diala (mv. 7, 8) nealeje bupianyi bukuabu : **musoko wa mu diulu** (mv. 20). Muntu kena ubupiana ku tshiledibua tshia mubidi eu. Ne ke ku argent kudiye mua kubupeta (mv. 28). Badi bawubuela anu aba bakapita ku kuledibua kua tshiakabidi (Yone 3. 3 ; Filip. 3. 20).

Bienzedi 23. 1-15

Kamanda ka masalayi kakena kunvuija tshinshi tshia bena yuda kudi muntu udiku kakayi kamona bualu bua kumubanda. Bua kumanya tshiakadiye muenze, udi uya ne muena lukanu wende kumpala kua tubadi tunene bua kulumbulushaye. Dî dia meshi dia Paulo (diakadi difuma kudi **Nyuma Muimpe** anyi ?) didi ditshimuna tshisumbu tshia **bafalesa**. Dibika dia Yesu ku bafue, diakadi tshishimikidi tshia diyisha diandi ne ke diakadi tshiena bualu tshia lukuna lua bena Yuda kudiye. Kadi Paulo kena kabidi ne mushindu wa kutela dina dia Musungidi wende, wakamana kubueja dikokangana pankatshi pa bafalese ne basadoke : diyoyi dikole didi dijuka dibuela tô ne muaba watshilumbuluidi. Musangu eu kabidi bidi bikengela kamanda ka masalayi kumusungile.

Kadi kunyima kua malu aa onso, Paulo nkayende wakateketa, wakadi ne bualu bua kukoleshibua. Mukelenge nkayende udi ulua kumutangila, **wimana** pabuipi ne muena mudimu wende (mv. 11). Kayi umusamina, kadi udi mumanye bumanyishi bua dikima budi Paulo umuka mu difila mu Yelushalema – udi umusamba ne umuvuluisha **mudimu wakamupeshaye** : kuamba bua lupandu, ke kudi bena yuda, kadi kudi **ba bisamba bia bende**. Bua bualu ebu, Neaye kabidi mu Lomo.

Tudi mua kumanya momumue misangu yonso mu luendu luetu ne « **Mukelenge** » udi netu pabuipi bu muakadiye ne Paulo, ne katuena ne bualu bua kunyingalasha mitshima yetu ku tshintu nansha tshimue (Filip. 4. 5, 6 ; 2 Tim. 4. 17).

Bienzedi 23. 16-35

Katuenā tumona Mukelenge wenza bualu bua kukema bua kusungila muena mudimu wandi bu muakenzeye mu Filipoi (shap. 16. 26) ; anyi mua kasungilaye Petelo mu nzubu wa lukanu (shap. 12. 7). Udi ulombola malu, udiabuluisha ne muana mulume wa muan'abu mukashi ne Paulo, ku buena Loma bua Paulo eu, ne ku dipetu dinene dia kamanda ka masalayi ka bena Loma, kudi bena Yuda, kudibu kuakamonaye bimpe bua kubenga kuenza disua diabu dia kushipa Paulo.

Mukelenge wakamana kuakula kudi muena mudimu wende ne : neafile bumanyishi mu Lomo (mv. 11). Meshi onso a muena lukuna kaakadi mamanye mua kupanyisha Mukelenge bua kukumbaja disua diandi nansha. Kutangila owo aa akalombola ku dikumbajija bimpe disua edi. Meshi abu mabi ke adi afikisha Lusia ku dipangadika dia kutuma Paulo ku Kaisalia mulamibue bimpe, Kaisalia eu udi dilobo diakamumushaye matuku makuabu akushala, bua kumusungila ku lukuna lua bena Yuda. Popamue ne muena lukanu wende, Lusia udi ufunda mukanda bua kumanyisha ngovena Felika. Tangila mushindu kayi udiye ulongola malu ku diakalengele dia Paulo usokoka tshilema tshiakakebaye kuenza ku dimukuma (mv. 27 ; shap. 22. 25). Nansha malu mikale nunku, malu mabi a **ba bisamba bia bende**, adi akupuka apa, kumpala kua bupidia bunene bua bena **Yuda**. Balume makumi anayi bashipianganayi, kabakamanya mua kukumbaja mitshipu yabu, bamane bua bualu ebu, kubikila ⁷ dipila pa mitu yabu.

7. Mubalumbuluidi : Avocat.

Bienzedi 24. 1-21

Paulo udi ku tshilumbuluidi kua Felika kumpala kua bamubandi bandi. Bob'aba badi dijinga dia kupeta muntu udi ne dimanya dia bungi anyi udi mumaye kuakula bimpe, bua abalumbuluile bualu bua tshilumbu tshiabu katshiena tshilelela. Kadi dishilangana kayi pankatshi pa lubombo (mv. 3) ne dishima dinene mu (mv. 5 ; fuany. Luka 23. 2) dia **Têtulo** ne tshinemu tshia **Paulo** mu bumanyishi bua ditabuja diandi, bilondibua ne dilonda dionso dia bualu 8 dilelela !

Tshisumbu ⁹ (mv. 5, 14) nsangilu wa batendeledi udi ukeba kuikala ne mfumu anyi dilongesha dia **pabuadi**. Kutangila muena Kilisto udi ne bualu bua kuikala ne mfumuende umue **Kilisto**. Kadi ntendeleleu wa pa buloba neabikile ku din'edi, bana ba Nzambi buonso badi batapuluke nandi bualu bua ditumikila dia Dî dia Nzambi. Mbua tshinyi tshibikidilu etshi ! Tshiakuidi etshi ne bikuabu kabidi bia mumue, tshidi tshinemu tshia ku bundu bualu bua Kilisto budi bantu bandi mua kutuala ku ba pa buloba. Mushindu umue ne Paulo, Muena kuitabuja wa lulamatu, udi ne disanka bua kupetudibua kudi ba pa buloba ne dipetu dimue diakadi kudi eu muena **Nazaleta** (ndekelu wa mv. 5). Kadi tshiakadi tshienzeja mupostolo – ne tshidi kabidi mua kutuenzeja tuetu – tshidi kuikala misangu yonso ne « mutshima udi kaûyi ne tshilema kudi Nzambi ne kudi bantu » (mv. 16). Wakadi wela meshi **dituku dia dibika dia kulufu** dikalaye ne bua kuimana kumpala kua Mukelenge bua kulubula luendu luende lua pa buloba ne mudimu wende. Bulelela buonso bumanya ne bupeta, budi ne bua kumueneka ku malu anyi bienzedi. Nanga nanga patudi tuela meshi a tshilumbuluidi tshia Kilisto tshidi kumpala kuetu (2 Kol. 5. 9, 10).

8. Dilonda dionso dia bualu : exposé. • 9. Tshisumbu : Secte.

Bienzedi 24. 22-27 ; 25. 1-12

Nansha dimueneka patoke dia dibinga dia Paulo ne dimueneka patoke kabidi dia meshi onso mabi a bamubandi, Felika bua kusankisha aba, udi ulayidila dipangadika diende dituku dikuabu (mv. 22). Kadi neapange kuangata dipangadika didi ne mushinga munene : didi ditangila kusungidibua kua **mutshima wende**. Mubikidibue bua kuyukilangana nende pa bualu bua « ditabuja mu Kilisto » Paulo udi uleja luseke lukuabu lua bulelela luakadi Felika kayi utekemena nansha (mv. 25). Dî didi ditshinyisha – kadiyi dibuele – mutshima wende mumane kukoleshibua ku dinanga dia biuma (mv. 26). Udi wandamuna Paulo ne, netutangile bualu ebu kunyima, ulekela bua kuangata dipangadika misangu mikua bua kashidi mu tshikondo tshidi Nzambi umupesha bua kukudimuna mutshima. Bilondangane ne dina diandi didi diunvuija ne **disanka**, Felika udi usesuka ku disanka dilelela. Ah, katupanyi kumanya ne, **lelu eu** ke « **tshikondo tshiakane** ».

Bidimu bibidi bidi bipita ; mupostolo udi anu mu nzubu wa lukanu. Kadi lukuna lua bena Yuda kaluena lujika nansha. Pakamana Festo kupingana pa muaba wa Felika, tshifufu tshikuabu tshidi tshijuka, tshidi Mukelenge usungila mumanyisshi wende. Bu Felika (shap. 24. 27) ne bikondo bikuabu **Pilato** (Mako 15. 15), dijinga dinene dia Festo didi dia « **kupeta diakalengele kudi bena Yuda** » (mv. 9). Nunku mushindu eu Paulo udi umona bimpe kabidi bua kujikula buena Lomo buandi ne kulomba, bua kulumbulula kumpala kua Kaisa Mukelenge munene wa Lomo.

Bienzedi 25. 13-27

Agipa ne **Benike**, popamue ne **Dusila** mukaji wa Felika (shap. 24. 24) bakadi bana ba **Helode III** (shap. 12. 1) ne bakadi benza tshipungu tshinayi tshia bukelenge bua mushipianganyi eu. Luendu lua dikumbula ngovena mupia-mupia, ludi bua kumanya muena lukanu eu wa pa buende. Tudi tunvua mushindu udi Festo ufila tshikoso tshia bualu ebu, ne mushinga mukese udi n'au bualu bua ntendelelu. Buende Yeye budi bualu bua « Yesu kampanda wakafua... » (mv. 19). Bua babungi lelu, Kilisto kena ne mushinga nansha. Kadi Paulo wakadi ujikula ne, yeye eu (Yesu) udi ne **muoyo**, mushindu eu ke mudiye mushilangane ne bantu ba kumudilu.

Mupostolo udi mubuejibue mu lupangu kumpala kua tshitudilu « tshia buneme bunene ». Bilondeshelele mei a Mukelenge mukana mua Ananiya, wakadi mua kuikala « lupanza lusungula » bua kutuala dina diandi kumpala kua **bamfumu** (shap. 9. 15). Kadi wakadi munyampala wa Mukelenge wa bunene kayi kutamba buonso bakadiye mubikidibue bua kulumbulula kumpala kuabu, « munyampala musuikibue nkanu », bu mudiye nkayende udibikila miaba mikuabu nunku, kadi misangu yonso muikale ne lukunukunu bua kuakula bua Mukelenge wende bualu bua di dia Nzambi kadiakadi disuikibue nansha (Efeso 6. 20 ; 2 Tim. 2. 9).

Bienzedi 26. 1-18

Paulo, mubikidibue bua kufila bumanyishi kumpala kua mukelenge Agipa, udi ujula bua kuamba bulelela, tshianza tshiende tshiakadi tshisuika ne nkanu. Bu mu shap. 22 kabidi, udi ulonda mushindu wakasambakenaye ne Mukelenge, ne mu ngikadilu kayi wakamupeshaye bua kukumbaja mudimu. Mesu' ende mamane kutabashibua, wakapeta mudimu wa kutabaja mesu a bakuabu ba mu bisamba bia bende bua bapete ku ditabuja tshibueledi mu **munya**, ku **budishikaminyi**, ku **dilekedibua dia mibi ne ku dipiana dia bumpianyi bua mu diulu** budi bua bansantu (mv. 18 ; fuany. ne Kol. 1. 12, 13).

Malu adi enzesha dikudimuna dia mutshima kaena mumue nansha. Petelo wakakudimuna mutshima wende **mu buatu buende**, pakadimanyaye ne udi muntu mubi. Lewi wakadi mu nzubu wa tshilambuidi tshia bitadi, ne Zakaya wakadi **kulu kua mutshi** pa diba dia dimubikila dia Mukelenge (Luka 5. 8-11, 27 ; 19. 5). Muntu mutungula wa ku Antioka, wakakudimuna mutshima wende mu **dikalu dia luendu**, ne Mulami wa nzubu wa lukanu **butuku mu nzubu wa lukanu** (shap. 8. 27... ; 16. 29...). Kadi Paulo yeye wakakudimuna diba **mundamunya**, pakadiye uya **munshila** (mv. 13). Bualu budi ne mushinga, budi bua muntu yonso ambe diba ne muaba kayi wakasambakenaye ne Yesu. Ne katutshinyi nansha, padi tshikondo tshimueneka bua tuetu kuakula bua **dikudimuna dia mutshima**. Eku ke kuditumbisha nansha, bualu bua bidi bikengela kuakula popamue **ngikadilu mubi** utuakasanganyibua kudi Mukelenge. Mushindu eu, udi kutamba kutumbisha **ngasa** munene wakasua kutupikula.

Bienzedi 26. 19-32

Mubikidibue kudi Yesu Kilisto bua mudimu wa pa buawu kudi ba bisamba bia bende, Paulo kakapidia nansha... (mv.19). Katuikadi bena bupidia bua kukumbaja mudimu muimpe ne mutekete udi Mukelenge mutupeshe !

Bua Festo, muntu wakadi kayi ne dijinga dia malu a nyuma, mei onso a Paulo akadi biakulakula kudiye (mv. 24). Bulelela « muntu wa mubidi kena unvua malu a Nyuma wa Nzambi nansha, bualu bua adi **bupote** kudiye » (1 Kol. 2. 14). Pa dib'adi mupostolo wakabanga kuambila mukelenge nkayende ne kanemu, kabidi ne bukokeshi buonso buakadi Dî dia Nzambi dimupesha (Mis. 119. 46). Mukelenge Agipa udi usokoka kanyinganyinga kende, ku ditshingulula dia lukonko (mv. 28). Kutangila ! Kutuishibua **kakese** ne kuvuijibua **bu** muena kilisto nkushal' anu muntu **mujimine tshiendelele**.

Kudi mukelenge ne kudi muena lukanu, nganyi wakadi ne luseke luimpe lua kujinga ? Mujadike **muaba wende wa butumbi** kumpala kua Nzambi, Paulo muena lukanu wa Mukelenge Yesu kena utekemene ku tshifulu tshia butumbi tshia bantu tshidi kumpala kuende, kadi ku **mutshima wandi** ! Katutekeshibu ku tshimuenenu tshia bantu, kadi tuele meshi bua difutu diabu dia tshiendelele.

Mupostolo wakalumbulushibua misangu ya bungi kumpala kua Felika, Festo ne kua Agipa. Bidi bikengela bua alumbuluishibua kumpala kua Kaisa, udi mu tshikondo atshi, kayi mushilangane ne mushipianganyi Nelo.

Bienzedi 27. 1-17

Bua kupumbisha dimuangalaja dia lumu luimpe, muena lukuna wakajudila Paulo **bantu** bena lukuna. Katataka udi umutekela bipupu bia pa buloba bua kumupumbisha mu nshila.

Bena kilisto babungi badi bu **buatu ebu buakadi buenda ne lupepele** : luendu luabu ludi bilondeshele kudi lupepele luya. Bikalalu ndua mu « midi » ludi lumusaka **bitekete bitekete**, malu adi aya bimpe ; badi bajula longo ne dikima dionso (mv. 13). Kadi padi (lupepele) lutshinguluka bua **kubapingaja tshianyima**, badi babanga kuya ku « **bukole** », ne « lutatu », kabayi mua kuya kumpala nansha (mv. 7, 8) ne babanga kukeba ku nseke ne nseke muaba wa kudisokoka bua kuepuka ku lutatu elu (mv. 4). Kundekelu, padi **tshiipepele tshikole** tshia diteta diabu tshilua, kabena mua kuimana nansha pakalekelabu bua kuita, tshiakabapambula ku luseke (mv. 15). **Dibungi** diodi didi mu njila mujima ne bikondo bionso. Anu patuikala bakoleshibua ku ditabuja dinene ne dikole, nunku tudi mua kulumbila tô ne ku kipatshila, munkatshi mua ntatu ne bipupu !

Nansha wakenzela muena lukanu wende bimpe, kadi kamanda ka masalayi aka kakatamba kueyemene kudi muena buatu, pa mutu pa biakadi Paulo wamba (mv. 11). Misangu yabungi, Kabitu bituluila bua kueyemene mibelu ne menji bia bantu pa mutu pa kulonda bulombodi bua dî ne bua Nyuma muimpe anyi ? Ne patudi tulonda biabia nunku mbua **dikenga** dietu dinene (mv. 10).

Bienzedi 27. 18-44

Paulo udi kabidi ne ditalala munkatshi mua tshipepele, bu muakadiye nadi kumbala kua bangovena ne bakelenge. Bukole bua tshipepele kabuena bumupumbisha bua yeye kunvua dî dia Nzambi **wende** ne udiye ukuatshila mudimu (mv. 23). Mu makenga, bantu babungi batu bakeba anu diakalenga diabu nkabu, kadi mupostolo eu munene udi wela menji bua lupandu lua balunda bandi ba mu luendu. Udi ubajadikila bua lupandu elu kupitshila ku dî diakamuambila Nzambi wenda, kunyima udi ubakankamika bua kudia tshia kudia, kakuyi kupanga kusakidila (1 Tim. 4. 4, 5).

Kunyima kua malu aa onso atshimpitshimpi ne dijimija dia buatu, buonso buabo bakafika ku dilobo biakane (bala Mis. 107. 25-30).

Mu bualu bua luendu elu, bakamona mundidimbi wa **Ekelesia** pa buloba. Mubanga ne tshikondo tshimpe tshia ditalala, kakapanga kukuatshibua ne lukasa luonso ne bipupu bia ntatu mikole biakamujudila satana. Kupanga kua biakudia, tshikondo tshia midima ya mu nyuma, dieyemena ku ngikadilu yonso ya budimu, bionso ebi biakalua bualu bua, kabakateya ntema ku diakula dia bapostolo nansha. Dituku didi dienda disemena pabuipi ; ne mu dituku edi, dibutuka dia ndekelu dia buena kilisto bua ku mesu ¹⁰ (buatu). Kadi Mukelenge udi mumanye badi bandi, mu ekelesia wa mushindu eu, udi ubikidibua ku dina diende. Nunku ku buonso bakamupesha Tatu, nansha umue wabu kakujimina nansha (2 Tim. 2. 19 ; Yone 17. 12).

10. Buena Kilisto bua ku mesu : Egilise professante.

Bienzedi 28. 1-16

Nzambi wakateka meshi mimpe a **bumuntu** mu mitshima ya bantu bampanganu ba mu tshisanga tshia Melita (bumuakenzaye kabidi kumpala ne mutshima wa kamanda ka masalayi Julio : mv. 2 ; shap. 27. 3). Badi bakidila ne bakankamika buonso bakadi bapanduka ku lufu lua mayi. Munkatshi muabu Mukelenge udi wenza bua kumanyisha muntu wende kupitshila ku bualu bua kukema. Mupostolo kakatangila bunene buende bua kubenga kukeba nkunyi ya kutemesha kapia, udi musumibue kudi nyoka ne kena unvua lulengu luandi nansha. Tshiakadi tshimue tshia ku bileshelu biakadi ne bua « kushindikisha » bayidi. Tshikuabu tshiabu tshiakadi kutentekesha bakadi ne mabedi bianza bua buobu kuondapibua (Mak. 16. 17, 18). Dikuatshisha dia « bapote », didi disangana diambuluisha diadi. Buonso bakadi ne mabedi ba mu tshisanga etshi, kubangisha kudi tatu wa Pupulio, badi bondapibua ku bukole bua Nzambi. Ne tudi tuela meshi bua kuamba ne, babungi ba munkatshi muabu bakasangana diondapibua kabidi dia **mutshima**. Nunku, meshi a muena lukuna, akafikisha anu ku dimiamina dia maminu a lumu luimpe mu buloba bupiabupia.

Luendu lua mupostolo ludi lushikila. Kumpala kua kutuadila tshintu kampanda tshionso kudi bana babu ba mu Lomo, nyeye nkayende udi **upeta didikankamika** mu buobumue buandi ne bana babu. Muana mu ditabuja kabidi udi mua kuvuija disanka ne dikankamika kudi muena mudimu wa Nzambi.

Bienzedi 28. 17-31

Pakafikeye mu Lomo, Paulo wakabikila milopo ya bena Yuda. Wakabunvuija tshiena bualu tshia dikuatshibua diandi. Ne kena mua kukuatshila ba ku bantu ba tshisamba tshiende lukuna bua malu onso mabi akamuenzelabo, udi ubapesha, ne misangu yonso muaba wa kumudilu mu diunvua dia lumu luimpe. Mudinda, mu dilolo, kayi uteketa, udi ubambila bulelela, tô ne mu tshikondo tshidiye **umuka munkatshi muabu** (mv. 25, 29 ; bala Ebel. 10. 38, 39).

Paulo udi ushala mu nzubu wa lukanu mu Lomo bidimu bibidi. Kadi udi mua kumona ne, malu onso adi mamukuata « adi nangananga bua kudiundisha lumu luimpe » (Filip. 1. 12). Ke anu mu dikuatshibua emu muakafundaye mikanda yende yabunyi anyi, imua yayi, Mukanda mutumina bena Efeso, bena Filipoyi ne bena Kolosayi... ? Katuakadi mua kuyipeta bu yeye kakadi mu lukanu, ne wakaya ku mubidi bua kutangila ekelesia ei.

Mikanda ei ke idi ituambuluisha bua kutungunuka kakese ne bualu bua mupostolo eu munene. Bualu bua apa muyuki wa bualu buandi udi ukoseka, ne mukanda wa bienzedi kawena ne nkomenu nansha. Bu bua kutuleja ne mudimu wa lumu luimpe pa buloba kawena mujike nansha ! Udi utungunuka, patshiena ekelesia muikale pa buloba mu nsobelu wa muena kuitabusha yonso.